

Briuselis, 2020 12 03
COM(2020) 790 final

**KOMISIJOS KOMUNIKATAS EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS
EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR REGIONŲ
KOMITETUI**

dėl Europos demokratijos veiksmų plano

„Europos Sąjunga – tai ne vien tik partijos ir politika, taisyklės ir nuostatos, rinkos ar valiutos. Galiausiai – ir visų pirma – tai žmonės ir jų siekiai. Tai žmonės, kurie veikia kartu. Vardan savo laisvės, vertybių, tiesiog vardan geresnės ateities.“

Komisijos pirmininkė U. von der Leyen, 2019 m. lapkričio 27 d.

1 ĮŽANGA

Demokratija, teisinė valstybė ir pagrindinės teisės – tai Europos Sąjungos pamatas. Demokratija yra pagrindinė Europos vertybė ir būtina narystės ES sąlyga. Demokratiją, žmogaus teises ir teisinę valstybę ES piliečiai laiko svarbiausiu jos turtu¹.

Demokratija leidžia piliečiams daryti įtaką rengiant teisės aktus ir formuojant Europos, nacionalinę, regioninę ir vietos politiką. Jai reikalingi saugikliai, stabdžių ir atsvarų sistema bei institucijos, kurios atlieka savo funkciją ir laikosi pliuralistinių demokratinų diskusijos taisyklių. Tam, kad jų dalyvavimas būtų prasmingas, piliečiai taip pat turi turėti galimybę susidaryti savo nuomonę – jie turėtų turėti galimybę balsuoti rinkimuose viešojoje erdvėje, kur laisvai gali būti reiškiamos įvairios nuomonės, o laisva žiniasklaida, mokslo bendruomenė ir pilietinė visuomenė gali atlikti savo funkciją skatinant atviras diskusijas be piktybinio kišimosi nacionaliniu lygmeniu ar iš užsienio. Demokratija gali klestėti tik ten, kur laikantis Pagrindinių teisių chartijos gerbiama informacijos ir saviraiškos laisvės, sudarant galimybes kiekvienam reikšti savo nuomonę, neatsižvelgiant į jų kritiką vyriausybei ir valdžios atstovams.

Demokratija negali būti laikoma savaime suprantamu dalyku, ji turi būti aktyviai puoselėjama ir saugoma. Pastaruoju metu visuomenė yra aktyviau įsitraukusi į politiką ir matomas didesnis rinkėjų aktyvumas, tačiau, kaip ir daugelyje pasaulio šalių, ES ir jos valstybėse narėse demokratija susiduria su sunkumais: augančiu ekstremizmu ir poliarizacija, taip pat juntamu žmonių ir jų išrinktų atstovų atotrūkiu². Pastaraisiais metais mūsų demokratinėms sistemoms ir institucijoms kyla vis didesnė grėsmė³. Iš kilo grėsmė rinkimų sąžiningumui, pablogėjo žurnalistų ir pilietinės visuomenės gyvavimo sąlygos, ir pastebėtos koordinuotos, be kita ko, užsienio subjektų, pastangos skleisti melagingą ir klaidinančią informaciją bei daryti poveikį rinkėjams. Net tokios laisvės kaip saviraiškos laisvė, kurias stengiamės išlaikyti, tam tikrais atvejais buvo panaudotos siekiant apgauti ir daryti poveikį. COVID-19 pandemija išryškino šias problemas: neatidėliotinos priemonės, kurių imtasi siekiant spręsti šią beprecedentę visuomenės sveikatos krizę, turėjo įtakos politiniams procesams ir tam tikrose vietovėse tai sukėlė susirūpinimą dėl poveikio demokratijai⁴.

¹ Specialioji „Eurobarometro“ apklausa Nr. 479 „Europos ateitis“ (2018 m. spalio–lapkritis). Taip mano 34 proc. respondentų, tai yra svarbiau už jos ekonominę, pramoninę ir prekybinę galią (31 proc.) ir ES piliečių gyvenimo lygį (25 proc.).

² Žr., pavyzdžiui, Tarptautinio paramos demokratijai ir rinkimams instituto ataskaitą „Pasaulinė demokratijos padėtis 2019 m.“ (angl. *The Global State of Democracy 2019 Report*) (2019 m.).

³ Pirmininkės U. von der Leyen politinės gairės https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/political-guidelines-next-commission_en.pdf.

⁴ Venecijos komisija (2020 m.), „Priemonių, kurių ES valstybės narės ėmėsi dėl COVID-19 krizės, ir jų poveikis demokratijai, teisei valstybei ir pagrindinėms teisėms, tarpinė ataskaita“ (priimtas 2020 m. spalio 8 d.).

Šiuo Europos demokratijos veiksmų planu siekiama stiprinti ES demokratinių valstybių atsparumą sunkumams, problemas sprendžiant srityse, kuriose mūsų sistemos ir piliečiai yra pažeidžiamiausi. Šis darbas turi būti atliktas ES ir nacionaliniu lygmeniu, visapusiškai gerbiant pagrindines teises ir laisves, įtvirtintas Sutartyse ir Pagrindinių teisių chartijoje, taip pat nacionalinėse ir tarptautinėse taisyklėse žmogaus teisių srityje.

Taip pat ES siekia ne tik apsaugoti demokratiją savo teritorijoje, bet atsižvelgiant į tai, kad daromas vis didesnis spaudimas demokratijai, teisinei valstybei ir žmogaus teisėms pasauliniu mastu, ES aktyviai dirba, kad būtų apsaugota ir remiama demokratija visame pasaulyje⁵. Su demokratijos įtvirtinimu susiję iššūkiai yra pasaulinio lygmens ir pasaulio demokratinės valstybės yra suinteresuotos bendradarbiauti, siekdamos juos įveikti. Siekiant šio tikslo, ES lygmeniu būtina derinti vidaus ir išorės veiksmus. Tai, kaip puoselėjame ir stipriname Sąjungos ir valstybių narių demokratinį pamatą, daro poveikį mūsų išorės veiksmų stiprumui. Šiuo veiksmų planu Komisija siūlo imtis priemonių, iš esmės susijusių su asmens teisėmis ir laisvėmis, skaidrumu ir atskaitingumu, kuris taip pat gali būti pateikiamas kaip šių pasaulinių demokratijos iššūkių sprendimo pavyzdys ir pagrindas užmegzti ryšius su bendramintėmis demokratinėmis valstybėmis.

Mūsų demokratijos skaitmeninė pertvarka

Skaitmeninė revoliucija lėmė demokratinės politikos pertvarką. Dabar politinės kampanijos vykdomos į rinkėjus kreipiantis ne tik tiesiogiai, per skelbimų lentas, radiją ir televiziją, bet taip pat internetu. Tai politiniams veikėjams suteikia naujų galimybių kreiptis į rinkėjus. Taip pat sukuriami naujų pilietinės veiklos galimybių, tam tikroms grupėms – visų pirma jaunuoliams – tampa lengviau gauti informaciją ir dalyvauti viešajame gyvenime ir demokratinėse diskusijose.

Vis dėlto dėl sparčios kampanijų internete ir interneto platformose plėtros atsirado naujų grėsmių ir tapo sunkiau išsaugoti rinkimų sąžiningumą, užtikrinti laisvą ir pliuralistinę žiniasklaidą bei apsaugoti demokratinį procesą nuo dezinformacijos ir kitokio poveikio. Skaitmeninimas sudarė galimybes naujais būdais finansuoti politinius veikėjus iš nekontroliuojamų šaltinių, gali būti rengiami kibernetiniai išpuoliai prieš ypatingos svarbos rinkimų infrastruktūrą, internete priekabijama prie žurnalistų ir į juos nukreipiama neapykantos retorika, o melaginga informacija ir poliarizuojantys pranešimai greitai plinta per socialinius tinklus ir koordinuotas dezinformacijos kampanijas. Kai kurių šių veiksmų poveikis padidėja panaudojus neaiškius algoritmus, kuriuos taiko plačiai naudojamos komunikacijos platformos.

Mūsų Europos demokratinės kultūros įvairovei skaitmeninė pertvarka kelia naujų uždavinių. Dabartinės skaidrumo ir vienodų išteklių bei eterio laiko per rinkimų kampanijas apsaugos priemonės nepritaikytos skaitmeninei aplinkai. Kampanijos internete pajėgumai yra didesni, nes asmeniniai duomenys ir dirbtinis intelektas siejami su psichologiniu profiliavimu ir sudėtingomis tikslinės orientacijos technikomis⁶. Kai kurias iš šių priemonių, pavyzdžiui, asmens duomenų tvarkymą, reglamentuoja ES teisė. Vis dėlto kitoms dažniausiai taikomos

⁵ Bendras Komunikatas Europos Parlamentui ir Tarybai „2020–2024 m. ES žmogaus teisių ir demokratijos veiksmų planas“ (JOIN/2020/5 *final*, 2020 m. kovo 25 d.), kuris dar kartą patvirtina ES įsipareigojimą remti ir saugoti demokratiją pasauliniu mastu.

⁶ Europos Komisija, Jungtinis tyrimų centras (2020 m.), „Technologija ir demokratija. suprasti interneto technologijų įtaką politiniam elgesiui ir sprendimų priėmimui“.

įmonės paslaugų teikimo sąlygos, joms taip pat gali būti netaikomas nacionalinio ar regioninio lygmens reguliavimas, kai jos taikomos ne iš rinkimų teritorijos. Dėl susirūpinimo interneto platformų skaidrumo ir atskaitingumo klausimais tampa vis sunkiau užtikrinti taisyklių vykdymą. Interneto platformose gali būti vykdoma su žiniasklaida susijusi veikla, ir kartu jos gali veikti kaip internete pateikiamų naujienų stebėjimo įrankis, joms netaikant tų pačių nacionalinių taisyklių ir profesinių reikalavimų.

Demokratinio atsparumo stiprinimas

Šis veiksmų planas skirtas ES institucijoms, nacionalinėms vyriausybėms ir parlamentams–, kuriems tenka pagrindinė atsakomybė užtikrinti tinkamą demokratijos veikimą–, taip pat nacionalinėms valdžios institucijoms, politinėms partijoms, žiniasklaidai ir pilietinei visuomenei bei interneto platformoms. Visapusiškai atsižvelgiant į nacionalines kompetencijas, jame išdėstyta tvirtesnė ES politikos sistema ir konkrečios priemonės, siekiant:

- skatinti laisvus ir sąžiningus rinkimus bei aktyvų demokratinį dalyvavimą;
- remti laisvą ir nepriklausomą žiniasklaidą; ir
- kovoti su dezinformacija.

Veiksminga demokratija grindžiama piliečių dalyvavimu ir aktyvia pilietinės visuomenės veikla ne tik rinkimų laikotarpiu, bet visada. Dalyvaujantys, informuoti ir daugiau galių turintys piliečiai yra geriausia mūsų demokratijos atsparumo garantija. Veiksmų plane ypatingas dėmesys skiriamas piliečių ir pilietinės visuomenės galioms kovoti su grėsmėmis⁷.

2 RINKIMŲ SĄŽININGUMO APSAUGA IR DEMOKRATINIO DALYVAVIMO SKATINIMAS

Didelis rinkėjų aktyvumas paskutiniuose rinkimuose ES rodo, kad piliečiai ir toliau tiki balsavimo, kaip jų nuomonės raiškos priemone, galia ir reikalauja savo atstovų atsakomybės. Taip pat pažymėtina, kad socialiniai tinklai yra viena iš priemonių bandyti manipuluoti viešąja nuomone, skatinti nedalyvauti rinkimuose ir kelti abejones rinkimų procesų sąžiningumu. Taip pat buvo fiksuotas užsienio šalių kišimasis⁸.

Siekiant išsaugoti demokratiją reikia ryžtingesnių veiksmų, kad būtų apsaugoti rinkimų procesai, išsaugota atvira demokratinė diskusija ir atnaujintos apsaugos priemonės, atsižvelgiant į naują skaitmeninę aplinką. Demokratijoje svarbu užtikrinti dalyvavimo veiksmų įvairovę, pilietinę veiklą ir laikytis demokratinių standartų bei teisinės valstybės principų per visą rinkimų ciklą.

⁷ Veiksmų planas grindžiamas informacija, surinkta per viešas konsultacijas, iš kurių matyti, kad plačiai pripažįstama kišimosi į ES demokratiją rizika ir būtinybė imtis tikslingų veiksmų tiek internete, tiek ne internete. Ataskaitą galima rasti adresu https://ec.europa.eu/info/files/report-public-consultation-european-democracy-action-plan-edap_en.

⁸ Pavyzdžiui, įrodymai, surinkti 2019 m. Europos Parlamento rinkimų laikotarpiu, parodė nuolatinę dezinformacijos skleidimą iš Rusijos šaltinių, taip siekiant kištis į rinkimų procesą („Kovos su dezinformacija veiksmų plano įgyvendinimo ataskaita“ (JOIN(2019) 12 *final*, 2019 6 14)). Vėliau 2019 m. Europos Parlamento rinkimų ataskaitoje (COM(2020) 252 *final*) konstatuota, kad buvo gauta nusiskundimų apie pavienius kibernetinius išpuolius, duomenų apsaugos ir kitas su rinkimais susijusias problemas, tačiau nenustatyta jokių slaptų koordinuotų didelio masto pastangų kištis į rinkimus.

2.1 Politinės reklamos ir komunikacijos skaidrumas

Internete gali būti itin sudėtinga **laikytis tradicinių su politine kampanija siejamų taisyklių**. Internete sunku užtikrinti taisyklių vykdymą arba jos gali būti neveiksmingos, arba kompetentingos valdžios institucijos gali neturėti įgaliojimų arba priemonių kontroliuoti veiklą internete. **Tarpvalstybinio veiklos internete pobūdžio nulemtas potencialas** sukuria naujų galimybių ir kartu sunkumų, nes su rinkimais susiję klausimai iš esmės reglamentuojami taisyklėmis, kurios taikomos tik tam tikroje jurisdikcijoje arba kurios buvo parengtos neatsižvelgiant į tokius ribojimus nepasižyminčią interneto erdvę.

Akivaizdu, kad būtinas didesnis **politinės reklamos ir komunikacijos** bei su šiais aspektais susijusios komercinės veiklos **skaidrumas**. Itin svarbu užtikrinti, kad Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas (BDAR)⁹ būtų vykdomas ir jo būtų laikomasi.

Piliečiams, pilietinei visuomenei ir atsakingoms valdžios institucijoms turi būti aiškūs tokios reklamos šaltiniai ir tikslas. Interneto erdvėje dažnai sunku atpažinti **apmokėtą politinę medžiagą** ir atskirti ją nuo kito politinio turinio jau vien dėl to, kad ji dažnai gali atrodyti kaip „organiškas“ kitų naudotojų pasidalintas ar jų sukurtas turinys. Dėl to atsiranda teisinių neaiškumų paslaugų teikėjams ir kitiems ūkio subjektams, visų pirma interneto tarpininkams, politinių konsultacijų ir susijusioms įmonėms, taip pat politinėms partijoms, kampanijų organizatoriams, kandidatams ir platesnei visuomenei¹⁰ ir daromas neigiamas poveikis atskaitingumui ir priežiūrai.

Tarpininkų / paslaugų teikėjų **naujos metodikos**, naudojamos siekiant reklamą grįsti naudotojų asmenine informacija leidžia politinę reklamą išplėsti ir pritaikyti konkreitiems asmenims ar grupėms asmenų, pastariesiems dažnai to nežinant. Tikslinės orientacijos ir elgesio profiliavimo metodai gali būti grindžiami neteisėtai gautais duomenimis ir naudojami netinkamai, siekiant skleisti klaidinančius ir poliarizuojančius naratyvus. Dėl šio proceso daug sunkiau reikalauti politikų atsakomybės dėl pranešimų ir sukuriamas naujas būdas bandyti daryti poveikį rinkėjams¹¹. Susirūpinimas taip pat kyla dėl svarbiausios

⁹ 2016 m. balandžio 27 d. Reglamentas 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB, OL L 119, 2016 5 4.

¹⁰ Daugelis respondentų per viešas konsultacijas (įskaitant verslo ir pilietinės visuomenės atstovus) nurodė, kad dėl skaidrumo ir aiškių apibrėžčių trūkumo kyla sunkumų ir neaiškumų, visų pirma tais atvejais, kai reikia atskirti apmokėtą politinę medžiagą nuo kito politinio turinio. Respondentai pritaria, kad būtų nustatytos griežtesnės informacijos, įskaitant informaciją apie turinio kilmę (96 proc. respondentų), atskleidimo taisyklės, sukurti atviri ir skaidrūs politinės reklamos archyvai ir registrai (91 proc.) bei politinėms partijoms nustatytas reikalavimas atskleisti informaciją apie jų kampanijų finansavimą (82 proc.). 82 proc. respondentų pritarė, kad būtų nustatyti kriterijai, kuriais remiantis būtų reikalaujama viešai, aiškiai ir skaidriai atskleisti kiekvienos reklamos politinio turinio tikslinę orientaciją.

¹¹ Siekį daryti tokį poveikį, pasinaudojant teisinėmis spragomis ir silpna socialinių tinklų taikomų jų naudotojų asmens duomenų apsaugos priemonių priežiūra, ypatingai gerai atskleidžia *Facebook-Cambridge Analytica* skandalas, neatsižvelgiant į jo faktinį poveikį, kai be naudotojų sutikimo buvo renkama milijonų *Facebook* naudotojų asmeninė informacija ir naudojama visų pirma politinės reklamos tikslais. Jis parodė, kaip duomenų analizė, kartu panaudojant itin tikslaus orientavimo metodus bei psichologinį profiliavimą, gali būti naudojama siekiant suklaidinti rinkėjus, mažinti jų aktyvumą ir daryti poveikį jų elgsenai.

informacijos, pavyzdžiui, politinių pranešimų kilmės, žinutės, šaltinių ir finansavimo, nuslėpimo ir (arba) klaidingo jos pateikimo¹².

Siekdama spręsti šias problemas 2021 m. Komisija pateiks **pasiūlymą dėl teisėkūros procedūra priimamo akto dėl remiamo politinio turinio skaidrumo**. Šiuo pasiūlymu bus papildomos būsimame Skaitmeninių paslaugų akte (SPA) nustatytos taisyklės dėl internetinės reklamos, siekiant, kad būtų įtvirtintos atitinkamos taisyklės likus pakankamai laiko prieš 2024 m. gegužės mėn. Europos Parlamento rinkimus. Jis bus skirtas mokamo turinio rėmėjams ir gamybos / platinimo kanalams, įskaitant interneto platformas, reklamos užsakovus ir politinius konsultantus, ir juo bus nustatytos atitinkamos atsakomybės ir užtikrinamas teisinis tikrumas. Juo bus užtikrinta, kad pagrindinių teisių ir standartų būtų veiksmingai paisoma tiek internete, tiek realiame gyvenime. Komisija taip pat įvertins, ar rinkimų laikotarpiu reikia taikyti tikslinį požiūrį.

Šiame dokumente bus nustatyti subjektai ir remiamo turinio, kuriam bus taikomi sugriežtinti skaidrumo reikalavimai, pobūdis. Taip bus skatinama atsakomybė ir sudarytos galimybės stebėti, kaip taikomos atitinkamos taisyklės, bei užtikrinti jų vykdymą, atlikti ne asmens duomenų auditą bei juos gauti ir sudaryti palankesnes išsamaus patikrinimo sąlygas. Komisija taip pat sieks dar labiau apriboti itin tikslų orientavimą ir psichologinį profiliavimą politiniais tikslais. Laikantis proporcingumo principo tam tikros konkrečios pareigos gali būti nustatytos interneto tarpininkams, reklamos paslaugų teikėjams ir kitiems subjektams, atsižvelgiant į jų mastą ir poveikį (pvz., dėl pažymėjimo, įrašų laikymo, informacijos atskleidimo reikalavimų, sumokėtos kainos skaidrumo ir tikslinio orientavimo bei sureikšminimo kriterijų). Kitomis nuostatomis gali būti nustatyta konkreti bendradarbiavimo su priežiūros institucijomis tvarka bei nustatyti bendro reguliavimo kodeksai ir profesiniai standartai.

Remiantis tuo, kad bendradarbiaudamos Europos bendradarbiavimo rinkimų klausimais tinkle, kuris prieš Europos Parlamento rinkimus 2019 m. sukurtas tam, kad būtų sudarytos galimybės keistis konkrečia ir praktine informacija tam tikromis temomis, kurios svarbios siekiant užtikrinti laisvus ir sąžiningus rinkimus¹³, valstybės narės keičiasi tarpdalykine informacija, siūlomą teisės aktą papildys valstybėms narėms ir kitiems subjektams, pavyzdžiui, nacionalinėms politinėms partijoms ir kompetentingoms institucijoms, skirtos **pagalbinės priemonės ir rekomendacijos**, atsižvelgiant į ES kompetencijos ribas šioje srityje.

Veiksmai:

- 2021 m. pasiūlyti teisės aktus, kad būtų užtikrintas didesnis remiamo turinio politiniais tikslais („politinės reklamos“) skaidrumas
- Patvirtinti politinėms partijoms ir valstybėms narėms skirtas pagalbines priemones ir rekomendacijas

¹² 2019 m. EP rinkimų ataskaita (COM(2020) 252 final).

¹³ https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/eu-citizenship/electoral-rights/european-cooperation-network-elections_lt.

2.2 Aiškesnės Europos politinių partijų finansavimo taisyklės

Europos politinių partijų finansavimo tvarką nustato ES teisė¹⁴. 2019 m. Europos Parlamento rinkimų ataskaitoje nurodyta, kad būtina sugriežtinti tam tikras taisykles, siekiant užkirsti kelią išorės kišimuisi, visų pirma didinant skaidrumą Europos politinių partijų finansavimo šaltinių srityje, kad būtų sprendžiamas klausimas dėl netiesioginio finansavimo iš užsienio suinteresuotų subjektų per nacionalines priemones arba privačius įnašus¹⁵. 2021 m. Komisija pasiūlys **peržiūrėti Europos politinių partijų finansavimo teisės aktus**, siekiant spręsti klausimą dėl Europos politinių partijų finansavimo iš už ES ribų, peržiūrint audito atlikimo reikalavimus, stiprinant Europos finansavimo ir nacionalinių kampanijų tarpusavio ryšį bei sudarant palankesnes sąlygas užtikrinti skaidrumą ir atlikti auditą. Siekiama, kad naujos taisyklės būtų nustatytos likus pakankamai laiko iki 2024 m. Europos Parlamento rinkimų.

Komisija taip pat svarstys internetinės programinės įrangos kūrimo klausimus, siekdama palengvinti pilietinės visuomenės darbą politinio finansavimo ir finansinio skaidrumo srityje, pavyzdžiui, nustatyti ir atskleisti galimą sukčiavimą ir pažeidimus paskelbtose politinių partijų sąskaitose.

Veiksmai:

- 2021 m. pasiūlyti peržiūrėti Reglamentą Nr. 1141/2014 dėl Europos politinių partijų ir Europos politinių fondų statuto ir finansavimo.

2.3 Tvirtesnis bendradarbiavimas ES, siekiant užtikrinti laisvus ir sąžiningus rinkimus

Nacionalinių rinkimų organizavimas yra valstybės narės kompetencija, grindžiama tarptautiniais standartais, kurią įgyvendinant kyla sunkumų tokiose srityse kaip duomenų apsauga, kuriai taikoma platesnėje ES teisės sistemoje nustatyta tvarka. Atitinkamais ES teisės aktais nustatoma Europos Parlamento rinkimų tvarka ir judžių ES piliečių balsavimo teisė, nors daugelį rinkimų proceso aspektų vis dar reglamentuoja nacionaliniai rinkimų teisės aktai. Patirtis artėjant 2019 m. Europos Parlamento rinkimams parodė, kad šiuo požiūriu glaudesnis koordinavimas ir bendradarbiavimas nacionaliniu ir ES lygmeniu gali svariai prisidėti.

Komisija taip pat pasiūlys **naują veiksmingą ES mechanizmą, skirtą atspariems rinkimų procesams paremti**. Jis veiks ir bus koordinuojamas per Europos bendradarbiavimo rinkimų klausimais tinklą, siekiant teikti pagalbą siunčiant jungtines ekspertų grupes ir keičiantis informacija tokiais klausimais kaip rinkimų kibernetinis saugumas ir interneto

¹⁴ 2018 M. gegužės 3 d. Reglamentas (ES, Euratomas) 2018/673, kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (ES, Euratomas) Nr. 1141/2014 dėl Europos politinių partijų ir Europos politinių fondų statuto ir finansavimo (OL L 114I, 2018 5 4, p. 1); Reglamentas 2019/493, kuriuo dėl patikrinimo procedūros, susijusios su asmens duomenų apsaugos taisyklių pažeidimais per rinkimus į Europos Parlamentą, iš dalies keičiamas Reglamentas 1141/2014, OL L 85I, 2019 3 27, p. 7–10.

¹⁵ 84 proc. viešų konsultacijų respondentų pritarė didesniai Europos politinių partijų finansavimo skaidrumui.

ekspertizė¹⁶, glaudžiai bendradarbiaujant su Bendradarbiavimo tinklų ir informacinių sistemų klausimais grupe ir ES skubaus perspėjimo sistema. Komisija toliau padės valstybių narių kompetentingoms valdžios institucijoms tvirčiau bendradarbiauti sprendžiant šias konkrečias problemas (pvz., susijusias su rinkimų laikotarpiais, rinkimų stebėjimu, nepriklausoma rinkimų priežiūra ir veiksmingu pažeidimų pašalinimu) ir vykdant stebėseną (įskaitant internete), nustatant grėsmes, stiprinant pajėgumus, valdant nacionalinius rinkimų tinklus ir bendradarbiaujant su privačiu sektoriumi. Bus apsvarstytos tarpusavio paramos priemonės, be kita ko, internetinis forumas, bendri mokymai, sutelktiniai ištekliai ir patirtis bei stebėsenos internete gebėjimai. Rinkimų procesus arba jų administravimo aspektus pripažinus ypatingos svarbos infrastruktūra šios pastangos gali būti veiksmingesnės¹⁷. Komisija surengs **aukšto lygio renginį**, suburdama įvairias valdžios institucijas, kad būtų sprendžiamos su rinkimų procesais susijusios problemos ir suteikiama daugiau galių piliečiams demokratiname procese balsuoti ir kandidatuoti.

ES lygmeniu bus imtasi konkrečių priemonių, kad **rinkimų infrastruktūra būtų apsaugota nuo kibernetinių išpuolių**¹⁸. Šiomis aplinkybėmis bus atnaujintas **rinkimų technologijų kibernetinio saugumo kompendiumas**¹⁹ ir surengtos papildomos praktinės užduotys, siekiant įvertinti riziką ir parengti, sujungiant Europos bendradarbiavimo rinkimų klausimais tinklo ir Bendradarbiavimo tinklų ir informacinių sistemų klausimais grupės pastangas. Rengiama ES kibernetinio saugumo strategija bus kompleksinis pagrindas, taip pat bus teikiami pasiūlymai dėl teisėkūros procedūra priimamų aktų, siekiant padidinti tinklų ir informacinių sistemų saugumą bei apsaugoti ypatingos svarbos infrastruktūrą.

Komisija skirs daug dėmesio, kad būtų sustiprintas valstybių narių ir atitinkamų reguliavimo institucijų tarpusavio bendradarbiavimas lygybės ir proporcingo informacijos teikimo žiniasklaidoje per rinkimus srityje, atsižvelgiant į tai, kad tradicinėms žiniasklaidos priemonėms ir interneto platformoms nustatytos nevienodos pareigos. Papildomos rekomendacijos šioje srityje ES lygmeniu gali būti pateiktos pasinaudojus nacionalinių žiniasklaidos reguliuotojų patirtimi Europos audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų reguliuotojų grupėje (ERGA)²⁰ ir žiniasklaidos savireguliacinio įstaigų patirtimi. Tam taip pat reikės remtis Europos bendradarbiavimo rinkimų klausimais

¹⁶ Tam, kad priežiūros institucijos galėtų rinkti ir naudoti interneto duomenis teisingumo tikslais (pvz., atliekant atitinkamų taisyklių laikymosi stebėseną ir vykdymo užtikrinimą), jos turi turėti specialiųjų gebėjimų ir atitinkamus įgaliojimus.

¹⁷ Pavyzdžiui, 2019 m. kovo 19 d. Reglamente (ES) 2019/452, kuriuo nustatoma tiesioginių užsienio investicijų į Sąjungą tikrinimo sistema (OL L 79I, 2019 3 21, p. 1–14), numatyta, kad rinkimų infrastruktūra yra vienas iš galimų kritinės infrastruktūros elementų, į kurį reikia atsižvelgti vertinant, ar tiesioginių užsienio investicijų poveikis gali turėti neigiamos įtakos saugumui ar viešajai tvarkai.

¹⁸ Remiantis ankstesnėmis rekomendacijomis dėl ES rinkimų, 2016 m. liepos 6 d. Direktyva (ES) 2016/1147 dėl priemonių aukštam bendram tinklų ir informacinių sistemų saugumo lygiui visoje Sąjungoje užtikrinti (OL L 194, 2016 7 19, p. 1–30), kuri turi būti peržiūrėta šiais metais, ir susijusiomis rekomendacijomis (C(2018) 5949 *final* ir C(2018) 900 *final*). Per viešas konsultacijas kibernetinius išpuolius respondentai nurodė kaip vieną iš pagrindinių grėsmių rinkimų sąžiningumui, visų pirma dėl to, kad informacija apie rinkimus, politines partijas ir kampanijas vis dažniau skleidžiama ir prieinama internetu. Puikus tokių išpuolių pavyzdys yra „išsilaužimo ir informacijos nutekėjimo“ (angl. *Hack and leak*) veiksmai, pavyzdžiui, atvejis, kai Rusijos žvalgybos agentūros gavo ir išplatino Demokratų nacionalinio komiteto dokumentus per 2016 m. JAV Prezidento rinkimų kampaniją.

¹⁹ http://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=53645.

²⁰ ERGA ataskaita (2018 m.) <https://erga-online.eu/wp-content/uploads/2019/01/ERGA-2018-07-SG1-Report-on-internal-plurality-LQ.pdf>.

tinklo ir ES skubaus perspėjimo sistemos patirtimi. Rinkimų klausimais ypač svarbu laikytis žurnalistikos standartų ir redakcinio vientisumo.

Komisija taip pat pagilins žinias ir apsvartys, kaip **padėti piliečiams ir nacionalinėms rinkimų institucijoms įgyti atsparumą rinkimų proceso grėsmėms**. Taip pat gali būti atliekami tyrimai, vykdomi bandomieji projektai, remiamas aktyvų pilietiškumą skatinantis švietimas ir pagalbos tarnybos ar panašūs bendri ištekliai.

Informacinės technologijos rinkimuose naudojamos balsams suskaičiuoti ir rezultatams pateikti arba (nors ES – retai) kaip elektroninio balsavimo priemonė arba elektroniam balsavimui. Nors valstybės narės paprastai nesirūšta labiau išplėsti informacinių technologijų naudojimo balsavimo procese, dėl COVID-19 pandemijos ir būtinybės laikytis fizinio atstumo vėl padidėjo domėjimasis elektroninio balsavimo sprendimais²¹. Komisija kartu su valstybėmis narėmis ir glaudžiai bendradarbiaudama su Europos Taryba, kuri jau pateikė esmines rekomendacijas šioje srityje, įskaitant rekomendacijas dėl prieinamumo neįgaliesiems ir vyresnio amžiaus asmenims, parengs **elektroninio balsavimo praktikos kompendiumą**²².

Bendradarbiavimas su ES kaimyninėmis šalimis ir kitomis šalimis, taip pat su tokiais tarptautinėmis organizacijomis kaip Europos Taryba²³, UNESCO ir ESBO Demokratinė institucijų ir žmogaus teisių biuru²⁴ **ir keitimasis informacija rinkimų klausimais** su šiais subjektais bus sustiprintas, kuo geriau išnaudojant esamas struktūras, kad būtų sudarytos geresnės sąlygos keistis geriausia patirtimi ir teikiama pagalba sprendžiant bendras problemas, pavyzdžiui, mažinant užsienio šalių kišimąsi ir dezinformaciją per rinkimus. Bendradarbiaujant su šalimis partnerėmis darbai jau pradėti, remiant demokratiją ir vykdam ES rinkimų stebėjimo misijas, kurių įgaliojimai buvo išplėsti, kad būtų galima stebėti internetines rinkimų kampanijas, stebėti socialinius tinklus ir teikti rekomendacijas šioje srityje. Tam, kad šios rekomendacijos būtų veiksmingai įgyvendintos, reikės sustiprinti jų pajėgumus teikti konkrečią techninę pagalbą vyriausybėms ir pilietinei visuomenei kuriant politikos sistemas, saugią infrastruktūrą, reguliavimo pajėgumus ir priežiūros sistemą, taip pat dalintis patirtimi, kaip nustatyti, analizuoti ir kovoti su hibridinėmis grėsmėmis, įskaitant dezinformaciją.

Veiksmai:

- *Nustatyti naują bendrą veiksmingą mechanizmą ir kitas paramos priemones,*

²¹ Žr. greitoji „Eurobarometro“ apklausa Nr. 431 „Rinkimų teisės“ (2015 m.), kurioje įvertinti visuomenei susirūpinimą keliantys klausimai dėl rizikos, susijusios su elektroniniu balsavimu, balsavimu internetu arba paštu. Joje sužinota, kad nors žmonės supranta elektroninio balsavimo naudą, siekiant padėti specialiujų poreikių turintiems asmenims, jiems susirūpinimą kelia balsavimo konfidencialumas ir patikimumas. Specialiosios „Eurobarometro“ apklausos Nr. 477 (2018 m.) „Demokratija ir rinkimai“, kurioje analizuota, dėl ko respondentams kyla susirūpinimas elektroninio balsavimo, balsavimo internete ir paštu srityje. 2016 m. Europos Parlamentas suteikė Komisijai bandomąją dotaciją „Tyrimui dėl nuotolinio balsavimo naudos ir trūkumų“, kuris apima išsamią apklausą dėl nacionalinės patirties elektroninio balsavimo ir kitų nuotolinio balsavimo priemonių srityje.

²² Šis klausimas taip pat bus nagrinėjamas „2020 m. pilietybės ataskaitoje“.

²³ 2020 m. liepos 13 d. Tarybos išvadose dėl ES bendradarbiavimo su Europos Taryba 2020–2022 m. prioritetų demokratija įvardinta kaip vienas iš trijų prioritetinių bendradarbiavimo sričių.

²⁴ Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacija (ESBO) – Demokratinė institucijų ir žmogaus teisių biuras (ODIHR). <https://www.osce.org/odihr>.

pasinaudojant Europos bendradarbiavimo rinkimų klausimais tinklo patirtimi, siekiant skatinti atspares rinkimų procesus ir imtis kitų praktinių priemonių, kad rinkimų infrastruktūra būtų apsaugota nuo grėsmių, įskaitant kibernetinius išpuolius.

- *Komisija surengs aukšto lygio renginį, suburdama įvairias su rinkimais susijusias valdžios institucijas, kad būtų sprendžiamos šiame plane nurodytos problemos*
- *Stiprinti bendradarbiavimą lygybės ir proporcingo informacijos teikimo žiniasklaidoje per rinkimus srityje*
- *Parengti elektroninio balsavimo praktikos kompendiumą*
- *Sudaryti sąlygas ES tinklų ir šalių partnerių bei tarptautinių organizacijų bendradarbiavimui, siekiant kurti pajėgumus ir keistis geriausia patirtimi kovos su rinkimų grėsmėmis srityje ir skatinti taikyti aukštus tarptautinius standartus naujų technologijų naudojimo srityje*
- *Stiprinti trečiosiose šalyse vykdomų ES rinkimų stebėjimo misijų pajėgumus stebėti ir vertinti internetines rinkimų kampanijas ir vykdyti rekomendacijas*

2.4 Demokratinio išpareigojimo ir aktyvaus dalyvavimo pasibaigus rinkimams skatinimas

Daugelyje Komisijos darbo sričių, pradedant ES pilietybe, lygybe ir nediskriminavimu, jaunimu, švietimu, kultūra ir mokslinių tyrimų politika ir baigiant ES lėšų naudojimu Sąjungos viduje ir jos kaimyninėse šalyse, daugiausia pastangų bus dedama siekiant remti dinamišką pilietinę visuomenę ir didinti demokratinį dalyvavimą.

Tam tikrose valstybėse narėse imtasi naujų priemonių dalyvaujamąsias ir konsultacines demokratijos srityje, žmones įtraukiant į sprendimų priėmimo procesą ir suteikiant jiems daugiau galių spręsti visuomenei svarbius klausimus²⁵. Skaidrumo didinimas ir piliečių įtraukimas į politikos formavimo ir sprendimų priėmimo procesus didina demokratijos teisėtumą ir pasitikėjimą ja. Šios srities iniciatyvos, kurios bus nurodytos Komisijos 2020 m. ES pilietybės ataskaitoje, yra glaudžiai susijusios su pastangomis skatinti ES piliečių teises, įskaitant balsavimo teises ir įtraukų demokratinį dalyvavimą, ir jas papildo.

Komisija toliau skatins **dalyvaujamąją ir konsultacinę demokratiją**, remdamasi tokiais pavyzdžiais kaip klimato paktas, būsimi projektai pagal programas „Horizontas 2020“, Žalioji kursas ir Europos piliečių iniciatyvos²⁶, taip pat piliečių dalyvavimas formuojant ES politiką ir dabartinius teisės aktus²⁷. Komisijos metinėje teisinės valstybės principo taikymo ataskaitoje²⁸ taip pat vertinamas teisėkūros proceso įtraukumas ir pilietinės visuomenės dalyvavimas. Konferencija dėl Europos ateities, Europos masto pratybomis dalyvaujamąsias

²⁵ Pavyzdžiui, neseniai Prancūzijoje vykusio *Convention citoyenne sur le climat* parodė, kaip svarbu įtraukti piliečius ir suteikti jiems daugiau galių, kai sprendžiama tokia sudėtinga visuomenės problema kaip išmetamo anglies dioksido kiekio mažinimas. Airijoje piliečių sambūriai lėmė, kad buvo priimti pagrįsti sprendimai dėl didelės socialinės nesantaiką kurstančių klausimų, pavyzdžiui, abortų. Kiti institucionalizuotų procesų pavyzdžiai: piliečių tarybos tam tikrose Austrijos dalyse (Forarlbergas) ir Belgijoje (Belgijos vokiškai kalbančios bendruomenės parlamentas (2019 m.), *Was passiert beim Bürgerdialog?*). Taip pat žr. EBPO (2020 m.), „Novatoriškas piliečių dalyvavimas ir naujos demokratinės institucijos. Kaip sekti patariamąją bangą“ (OECD Publishing, Paryžius).

²⁶ <https://europa.eu/citizens-initiative/en>.

²⁷ <https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say>.

²⁸ https://ec.europa.eu/info/publications/2020-rule-law-report-communication-and-country-chapters_lt.

ir konsultacinės demokratijos srityje siekiama sudaryti visiems ES žmonėms galimybę teikti pasiūlymus dėl ES ateities politikos formavimo. Konferencija paskatins naujas visuomenės dalyvavimo Europos, nacionaliniu, regioniniu ir vietos lygmeniu formas. Be to, naujos formos piliečių dialogai taip pat paskatins naujoviškas piliečių dalyvavimo ir konsultavimosi su jais, įskaitant tarpvalstybinių lygiu, formas.

Komisija ragina valstybes nares kuo geriau išnaudoti atitinkamas ES struktūrines ir investicines lėšas, kad paremtų ir sustiprintų pilietinės visuomenės pajėgumus tiek nacionaliniu, tiek vietos lygmeniu bei įtrauktų pilietinės visuomenės organizacijas į partnerystę su įvairių lygių viešojo administravimo institucijomis, be kita ko, kuriant **konsultacinės demokratijos infrastruktūrą**. Tai leis sudaryti geresnes sąlygas piliečių dalyvavimui ir visuomenės dalyvavimui nustatant prioritetus, įskaitant priemonės „Next Generation EU“ prioritetus kiekvienoje valstybėje narėje. Nustatytos Konferencijos dėl Europos ateities paramos priemonės, pavyzdžiui, daugiakalbė skaitmeninė platforma, leis piliečiams ir suinteresuotiems subjektams pateikti pasiūlymus ir rengti diskusijas pasibaigus pačiai konferencijai.

Konsultacinė demokratija taip pat bus remiama pagal programą „Horizontas 2020“ ir ją pakeisiančią programą „Europos horizontas“, vykdant mokslinius tyrimus, diegiant naujoves ir perduodant žinias apie tai, kaip ji realiai veikia, kylančius sunkumus ir jos galimą poveikį²⁹. Be to, Komisija toliau remis mokslinius tyrimus, siekdama geriau suprasti žmonių nepasitenkinimo demokratija priežastis ir kaip šią problemą spręsti pasitelkiant demokratines naujoves, įskaitant pilietinę veiklą ir konsultacinės demokratijos iniciatyvas. Nauja programa „Kūrybiška Europa“ suteiks subjektams kultūros ir kūrybos sektoriuje naujas galimybes veiklai, susijusiai su demokratija ir piliečių dalyvavimu. Komisija taip pat toliau skatins ir saugos menininkų laisvę kurti, netaikant cenzūros ar įbauginimo.

Komisija taip pat užtikrins, kad **lygybės aspektas būtų integruotas** veiksmuose visais lygmenimis, **siekiant gerinti demokratinio dalyvavimo galimybes**, taip pat laikantis Europos socialinių teisių ramsčio principų. Tai apima tokius demokratinio dalyvavimo aspektus kaip įtrauktis ir lygybė, lyčių lygybę politikoje ir sprendimų priėmimo procese³⁰ bei aktyvumą siekiant kovoti su antidemokratiniais išpuoliais ir neapykantą kurstančia kalba, kuriais siekiama moterys³¹, LGBT asmenys ir mažumų grupės nenorėtų būti politiškai aktyvūs. Ypatingas dėmesys bus skiriamas nepalankioje padėtyje esantiems jaunuoliams, asmenims, priklausantiems rasinėms ar etninėms mažumoms³², neįgaliesiems³³, asmenims

²⁹ Tarp pagrindinių programos strateginių kryptų yra „atspausdinti, įtraukti ir demokratinės Europos visuomenės“ kūrimas. Pagal paskutinius kvietimus teikti pasiūlymus pagal „Horizontas 2020“ įgyvendinamuose projektuose daugiausia dėmesio bus skiriama *inter alia* teritorinės sanglaudos demokratizavimui (eksperimentuojant su konsultacine pilietine veikla ir dalyvaujamuoju biudžeto nustatymu ES regioninėje ir miestų politikoje) ir miestams, kaip politinių naujovių diegimo erdvėms, stiprinant konsultacinę ir dalyvaujamąją demokratiją.

³⁰ 2020–2025 m. lyčių lygybės strategijoje (COM(2020) 152) numatytos moterų dalyvavimo politinių sprendimų priėmimo procese didinimo priemonės. Joje pažymima, kad svarbu skatinti moteris balsuoti ir kandidatuoti 2024 m. Europos Parlamento rinkimuose. ES finansavimo prašančios Europos politinės partijos raginamos skaidriai pateikti informaciją apie savo partijos narių lyčių pusiausvyrą.

³¹ [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604979/IPOL_STU\(2018\)604979_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604979/IPOL_STU(2018)604979_EN.pdf).

³² ES 2020–2025 m. ES kovos su rasizmu veiksmų plane (COM(2020) 565) pažymėta, kad yra demokratinio dalyvavimo ir atstovavimo kliūčių grupėms, kurioms gresia marginalizacija, pavyzdžiui, rasinių ar etninių mažumų atstovams.

arba grupėms, kurių skaitmeninio raštingumo ir aktyvumo skaitmeninėje erdvėje lygis yra mažesnis (pvz., nedideles-pajamas gaunantys namų ūkiai, neturintys geros prieigos prie interneto arba vyresnio amžiaus asmenys).

Aktyvių **jaunuolių** pilietiškumo skatinimas yra svarbus ES jaunimo strategijos (2019–2027 m.) aspektas³⁴. ES jaunimo dialogas bus stiprinamas jaunimui dalyvaujant veiklose pagal programą „Erasmus+“ ir Europos jaunimo portale. Europos solidarumo korpuso programoje bus sudarytos platesnės pilietinės veiklos galimybės remiant ES ir kitų šalių bendruomenes, kurioms reikia paramos. Pagal Teisių ir vertybių programą bus finansuojama mokymo programa, pagal kurią skatinamas jaunuolių pilietinis, politinis ir demokratinis dalyvavimas, taip prisidedant prie pilietinės visuomenės organizacijų pastangų skatinti aktyvų dalyvavimą ir tam sudaryti palankias sąlygas. Išorės srityje Vystymosi, švietimo ir informuotumo programa prisidedama prie jaunimo aktyvaus įtraukimo sprendžiant pasaulines problemas ir didinant informuotumą apie visuotines vertybes.

Toliau bus dedamos pastangos kovojti su **neapykantą kurstančia kalba internete**, kuri gali paskatinti žmones nereikšti savo nuomonės ir nedalyvauti diskusijose internete. 2021 m. Komisija pateiks iniciatyvą **išplėsti ES nusikaltimų sąrašą** pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 83 straipsnio 1 dalį, į jį būtų įtrauktas neapykantos nusikaltimas ir neapykantą kurstanti kalba, įskaitant neapykantą kurstančią kalbą internete. Taip pat toliau bus tęsiamas darbas pagal *Kovos su neteisėtomis neapykantą kurstančiomis kalbomis internete elgesio kodeksą*³⁵. Šiomis pastangomis taip pat bus prisidedama prie žurnalistų saugumo didinimo (žr. 3.1 dalį). Kova su neteisėtu turiniu internete, skatinant saviraiškos laisvę, yra vienas iš pagrindinių Skaitmeninių paslaugų akto tikslų.

Veiksmai:

- *Skatinti naudotis ES struktūrinėmis lėšomis pilietinei visuomenei finansuoti ir konsultacinio piliečių dalyvavimo ir politinio dalyvavimo pajėgumams didinti bei institucinei ir (arba) administracinei infrastruktūrai kurti*
- *Naudotis ES lėšomis ir ES jaunimo strategijos, pilietiškumo ugdymo, programos „Kūrybiška Europa“ bei lyčių lygybės darbotvarkės teikiamomis galimybėmis siekiant gerinti demokratinio dalyvavimo galimybes ir didinti pasitikėjimą demokratija*
- *Kovoti su neapykantą kurstančiomis kalbomis ir skatinti pagarbą visuomenės diskusijose, neapykantos nusikaltimą ir neapykantą kurstančias kalbas įtraukus į ES nusikaltimų sąrašą*

³³ Laikantis JT neįgaliųjų teisių konvencijoje, prie kurios yra prisijungusi ES ir visos jos valstybės narės, ir visų pirma 29 straipsnyje dėl dalyvavimo politiniame ir viešajame gyvenime numatytų įsipareigojimų.

³⁴ Kiekviename 18 mėnesių ES jaunuolių dialogo cikle dalyvauja daugiau kaip 50 000 jaunų asmenų ir šis dialogas yra vienas iš didžiausių pavienių dalyvaujamųjų procesų ES piliečiams; https://ec.europa.eu/youth/policy/youth-strategy/youthgoals_en. https://ec.europa.eu/youth/policy/youth-strategy/youthgoals_en.

³⁵ https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/racism-and-xenophobia/eu-code-conduct-countering-illegal-hate-speech-online_en.

3 ŽINIASKLAIDOS laisvės ir pliuralizmo STIPRINIMAS

Žiniasklaidos laisvė ir pliuralizmas yra itin svarbūs mūsų demokratijai ir yra įtvirtinti Pagrindinių teisių chartijoje. Laisva ir pliuralistinė žiniasklaida ypatingai svarbi, siekiant pareikalauti valdžios atsakomybės ir padėti piliečiams priimti pagrįstus sprendimus. Nepriklausomos žiniasklaidos vaidmuo teikti visuomenei patikimą informaciją yra svarbus kovojant su dezinformacija ir poveikiu demokratinei diskusijai.

Žurnalistų darbo sąlygas blogina išpuoliai, piktnaudžiavimas šmeižto įstatymais ir kitos bauginimo ir spaudimo formos, kurias naudoja, be kita ko, organizuotas nusikalstamumas³⁶. Žiniasklaida taip pat susiduria su iššūkiais dėl skaitmeninės pertvarkos ir jos, kaip platformos, kurioje vykdoma naujienų platinimo internetu priežiūra, vaidmens. Dėl COVID-19 pandemijos šios grėsmės padidėjo. Dėl jos reikšmingai sumažėjo reklamos, taip itin apsunkinant mažų ir vietos žiniasklaidos priemonių padėtį³⁷.

Konstatuoti naujų žiniasklaidos laisvės pažeidimų³⁸, kartais daromų kovojant su dezinformacija internete. 2020 m. ne mažiau kaip 90 šalių pasauliniu mastu, įskaitant kai kurias ES valstybes ir kaimynines šalis, įvedė žiniasklaidos laisvės apribojimus, juos grįsdamos COVID-19³⁹.

Akivaizdu, kad būtina padidinti žurnalistų saugumą internete ir realiame gyvenime bei suteikti jiems ir kitiems viešąjį interesą ginantiems subjektams apsaugos nuo piktnaudžiavimo bylinėjimusi priemonės. Žiniasklaidos pliuralizmas taip pat gali būti apsaugotas geriau atskleidžiant informaciją apie žiniasklaidos priemonių savininkus ir ją kontroliuojančius subjektus.

Šiame Europos demokratijos veiksmų plane ir Žiniasklaidos bei garso ir vaizdo srities veiksmų plane⁴⁰ bus sprendžiamas klausimas dėl žiniasklaidos sektoriaus finansinio gyvybingumo, jie padės žiniasklaidos pramonei atsigauti ir pasinaudoti visomis skaitmeninės pertvarkos galimybėmis ir toliau bus remiamas žiniasklaidos pliuralizmas. Šiuose planuose išdėstytas visapusiškas požiūris į žiniasklaidos sritį ir jie grindžiami Europos Parlamento ir Tarybos atliktu darbu⁴¹. Europos žmogaus teisių ir demokratijos veiksmų plane taip pat numatytos konkrečios rekomendacijos dėl išorės veiksmų, siekiant paremti laisvą ir pliuralistinę žiniasklaidą visame pasaulyje, visų pirma remiant žurnalistų saugumą ir apsaugą.

3.1 Žurnalistų saugumas

Iš 2020 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitos⁴² matyti, kad tam tikrose valstybėse narėse daugėja išpuolių prieš žurnalistus ir grėsmių realiame gyvenime ir

³⁶ Europos universitetinis institutas (2020 m.), „Žiniasklaidos pliuralizmo observatorijos ataskaita“. Žiniasklaidos pliuralizmo observatorija, kurios veiklą bendrai finansuoja ES, pateikia išsamų padėties žiniasklaidos pliuralizmo srityje Europoje vertinimą. <https://cmpf.eui.eu/mpm2020-results/>.

³⁷ 2020 m. antrame ketvirtyje, kai buvo taikomos visuotinė izoliacija, naujienų platinimo srityje pajamos iš reklamos sumažėjo 30–80 proc., o televizijoje – 20 proc. Žr. COM(2020) 784.

³⁸ <https://ipi.media/wpfd-2020-covid-19-accelerating-a-global-decline-in-media-freedom/>.

³⁹ <https://rsf.org/en/news/nearly-half-un-member-countries-have-obstructed-coronavirus-coverage>.

⁴⁰ KOM(2020) 784.

⁴¹ Visų pirma naujausia Europos Parlamento ataskaita dėl žiniasklaidos laisvės stiprinimo ir Tarybos išvados dėl laisvos ir pliuralistinės žiniasklaidos išsaugojimo.

⁴² COM(2020) 580 *final*.

internete. Dažnai vykdomos šmeižto kampanijos, o visuotinis bauginimas ir politiškai motyvuotas kišimasis tapo įprastu reiškiniu. Pastaraisiais metais Europoje buvo vykdomi žiaurūs išpuoliai prieš žiniasklaidą, žudant žurnalistus, be kita ko, Maltoje – Daphnė Caruaną Galiziją, Slovakijoje – Janą Kuciaką ir jo sutuoktinę Martiną Kušnírovą. Vienas bendras šių nužudymų bruožas yra tas, kad prieš juos įvykdant aukoms buvo keliamas fizinis ir teisinis pavojus. Vis daugiau žurnalistų tampa grėsmių, kurios vis dažniau keliamos pasinaudojant internetu, objektu. Prie žurnalistų priekabiauama, į juos nukreipiamos neapykantą kurstančios kalbos ir šmeižto kampanijos ir kartais tą daro net Europos ir kitų šalių politiniai veikėjai⁴³. Grėsmė visų pirma kyla žurnalistams. 2020 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitoje pažymėta, kad toks spaudimas turi „atgrasomąjį poveikį“ žurnalistams. Tai gali lemti vidinę cenzūrą ir sumažinti viešųjų diskusijų svarbiais klausimais galimybes.

2016 m. balandžio mėn. Europos Tarybos Ministrų Komitetas, pripažindamas, kad grėsmės žurnalistams daro žalą demokratinės visuomenės veikimui, priėmė rekomendaciją dėl žurnalistikos apsaugos ir žurnalistų bei kitų žiniasklaidos veiklos vykdytojų saugumo⁴⁴. Europos Taryba taip pat sukūrė atitinkamą žurnalistikos apsaugos ir žurnalistų saugumo skatinimo platformą⁴⁵ grėsmių stebėsenai. Valstybės institucijos, sukurdamos palankią teisinę aplinką, rimtai vertindamos nusikalstamumo grėsmes prieš žurnalistus ir aktyviai vykdydamos persekiojimą dėl išpuolių, privalo užtikrinti saviraiškos laisvės apsaugą ir žurnalistų saugumą. Vis dėlto padėtis dėl žurnalistų saugumo toliau blogėjo, Platformoje buvo užregistruojama vis daugiau grėsmių⁴⁶, o Rekomendacija turi būti įgyvendinama geriau⁴⁷.

Nors padėtis kelia nerimą, tam tikrose valstybėse narėse suformuota tam tikra **geroji patirtis**⁴⁸. Be kita ko, įgyvendintos tarpvalstybinės priemonės, pvz., Spaudos laisvės policijos kodeksas (angl. *Press Freedom Police Codex*) yra žiniasklaidos laisvės organizacijų sukurta priemonė, skirta skatinti policijos ir žiniasklaidos subjektų dialogą⁴⁹.

⁴³ Europos universitetinis institutas (2020 m.), „Žiniasklaidos pliuralizmo observatorijos ataskaita“. Žiniasklaidos pliuralizmo observatorija, kurios veiklą bendrai finansuoja ES, pateikia išsamų padėties žiniasklaidos pliuralizmo srityje Europoje vertinimą. <https://cmpf.eui.eu/mpm2020-results/>.

⁴⁴ CM/Rec(2016) 4. Kartu buvo pateiktos rekomendacijos dėl prevencijos, apsaugos ir persekiojimo bei skatinama skleisti informaciją, užtikrinti švietimą ir didinti informuotumą, siekiant padidinti žurnalistų saugumą.

⁴⁵ Platforma sudaro galimybes Europos Tarybos valstybėse narėse rinkti, tvarkyti ir platinti informaciją apie rimtas problemas dėl žiniasklaidos laisvės ir žurnalistų saugumo, kaip garantuojama pagal Europos žmogaus teisių konvencijos 10 straipsnį. Ja siekiama pagerinti žurnalistų apsaugą, veiksmingiau kovoti su grėsmėmis ir smurtu prieš žiniasklaidos specialistus ir padidinti Europos Tarybos išankstinio įspėjimo bei reakcijos pajėgumus.

⁴⁶ 2015–2019 m. užregistruota iš viso 652 grėsmių, į 78 proc. jų nebuvo sureaguota. Vien 2020 m. kovo–birželio mėn. Europoje užregistruotos 126 grėsmės. Žr. Europos Taryba (2020 m.), „Europos Tarybos žurnalistikos apsaugos ir žurnalistų saugumo skatinimo platformos organizacijų-partnerių metinė ataskaita“.

⁴⁷ <https://rm.coe.int/safety-implementation-guide-en-16-june-2020/16809ebc7c>.

⁴⁸ Įtvirtinta 2020 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitoje. Pavyzdžiui, Belgijoje Flandrijos žurnalistų asociacija sukūrė specialią telefono liniją, kuria pranešama apie agresiją prieš žurnalistus. Italijoje buvo įsteigtas koordinavimo centras, tiriantis prieš žurnalistus nukreiptą veiklą. Nyderlanduose prokuratūra, policija, redaktorių asociacija ir žurnalistų asociacija pasirašė „PersVeilig“ protokolą, kuriuo siekiama mažinti grėsmes, prievartą ir agresiją prieš žurnalistus. Švedijoje įsteigti nacionaliniai kontaktiniai centrai ir numatyti ištekliai, skirti žurnalistams remti ir geriau ištirti neapykantos nusikaltimus.

⁴⁹ *Press Freedom Police Codex*, Europos žiniasklaidos ir spaudos laisvės centras (ECPMF).

Komisija pasiryžusi padėti keistis geriausia patirtimi ir ją skleisti, kad būtų užtikrinta saugesnė erdvė žurnalistams visoje ES.

Komisija surengs **struktūrinį dialogą**, į jį įtraukdama valstybes nares ir jų žiniasklaidos reguliavimo institucijas, žurnalistų atstovus, savireguliacijos įstaigas (žiniasklaidos/spaudos tarybas) ir pilietinę visuomenę bei pakvies Europos Tarybos, ESBO ir UNESCO ekspertus⁵⁰. Šis dialogas vyks **Europos naujienų žiniasklaidos forume** (angl. *European News Media Forum*), kurį Komisija sukurs, siekdama sustiprinti bendradarbiavimą su suinteresuotais subjektais su žiniasklaida susijusiais klausimais⁵¹. Siekiant veiksmingai kovoti su žurnalistams kylančiomis grėsmėmis ir sumažinti grėsmes keliančių subjektų nebaudžiamumą itin svarbu įtraukti valstybių narių teismines institucijas, prokuratūrą ir teisėsaugos institucijas.

2021 m. Komisija pasiūlys **rekomendaciją dėl žurnalistų saugumo**. Ja bus siekiama spręsti saugumo problemas, įskaitant 2020 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitoje nurodytas problemas, užtikrinti, kad valstybės narės geriau įgyvendintų Europos Tarybos rekomendacijoje nurodytus standartus ir atkreiptas ypatingas dėmesys į grėsmes žurnalistams.

Stabilaus finansavimo⁵² užtikrinimas taip pat turi lemiamą reikšmę siekiant užtikrinti, kad žurnalistams būtų teikiama parama. Pavyzdžiui, bandomasis Veiksmingų atsakomųjų priemonių spaudos laisvės srityje (angl. *Media Freedom Rapid Response*) bandomajame projekte⁵³ siekiama parengti koordinuotas atsakomąsias priemones dėl spaudos ir žiniasklaidos laisvės pažeidimų, įskaitant teisinę ir praktinę pagalbą (pvz., apgyvendinimą) žurnalistams, kuriems to reikia, valstybėse narėse ir šalyse kandidatėse.

Savo **išorės veiksmis** ir politika ES aktyviai skatina ir remia žurnalistų saugumą⁵⁴. Ji toliau stebės ir stiprins žiniasklaidos aplinką už ES ribų, visų pirma siekdama skatinti nepriklausomos žiniasklaidos pliuralizmą ir žurnalistų saugumą bei naudoti viešosios diplomatijos priemones kovai su grėsmėmis ir kliūtimis žurnalistams. Pagal ES Gynėjų apsaugos mechanizmą (angl. *Protect Defenders Mechanism*) kasmet perkeliama šimtai žurnalistų, jiems taip pat teikiama finansinė ir teisinė pagalba⁵⁵. Šis darbas bus tęsiamas, taip pat toliau bus teikiama teisinė pagalba žurnalistams ir žiniasklaidos priemonėms, įgyvendinant temines ir dvišales programas, visų pirma tais atvejais, kai vykdomi teisminiai persekiojimai ir piktnaudžiaujama kibernetinio saugumo teisės aktais.

Veiksmai:

- 2021 m. pateikti rekomendaciją dėl žurnalistų saugumo, atsižvelgiant į naujas grėsmes internete, su kuriomis susiduria visų pirma žurnalistės
- Pasinaudojant Europos naujienų žiniasklaidos forumu rengti struktūrinį dialogą su valstybėmis narėmis, suinteresuotais subjektais ir tarptautinėmis organizacijoms, kad

⁵⁰ Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacija.

⁵¹ KOM(2020) 784.

⁵² Tai pagrindiniai tikslai, numatyti 2021–2027 m. programoje „Kūrybinga Europa“, kurioje pirmą kartą numatytos lėšos žiniasklaidos pliuralizmui skatinti.

⁵³ <https://www.mfrr.eu/>

⁵⁴ Laikantis 2014 m. ES žmogaus teisių gairių dėl saviraiškos laisvės internete ir realiame gyvenime; žr. 2020–2024 m. ES žmogaus teisių ir demokratijos veiksmų planą (JOIN/2020/5 final, 2020 3 25).

⁵⁵ 2019 m. 425 žurnalistams teikta tiesioginė pagalba.

rekomendacija būtų parengta ir įgyvendinta

- *Užtikrinti tvarų finansavimą projektams, kuriais siekiama teikti teisinę ir praktinę pagalbą žurnalistams ES ir kitose šalyse, įskaitant mokymus žurnalistams saugumo ir kibernetinio saugumo klausimais bei diplomatinę paramą*

3.2 Kova su piktnaudžiavimu strateginiais ieškiniais dėl visuomenės dalyvavimo

Strateginiai ieškiniai dėl visuomenės dalyvavimo (SLAPP) – tai tam tikra persekiojimo forma, kuris vis dažniau naudojama prieš žurnalistus ir kitus viešą interesą saugančius subjektus. Tai nepagrįsti arba pernelyg išpūsti ieškiniai, kuriuos reiškia valstybės institucijos, verslo įmonės ir galingi pavieniai asmenys prieš silpnesnius subjektus, kurie tokius pareiškėjus kritikuoja arba teikia jiems nepalankią informaciją su viešuoju interesu susijusiais klausimais. Jie siekia cenzūruoti, įbauginti ir nutildyti kritikus, juos apkraunant teisinės gynybos išlaidomis kol jie nustoja kritikuoti ar prieštarauti. Pilietinės visuomenės veikėjai yra pažeidžiami dėl tokių iniciatyvų, tačiau dėl savo darbo pobūdžio žurnalistai yra itin pažeidžiami⁵⁶.

Naujausias tyrimas⁵⁷ rodo, kad daugelyje valstybių narių SLAPP vis dažniau naudojami aplinkoje, kur vis daugiau žurnalistams priešiškos veiklos⁵⁸. Nors daugeliu atvejų kaltė nepripažįstama, jie vis tiek kelia didelį susirūpinimą, nes dėl jų gali sustoti žurnalistų darbas ir daromas poveikis jų patikimumui. Atsižvelgiant į nevienodą galią ir išteklius, SLAPP gali turėti itin didelį neigiamą poveikį nukentėjusiųjų finansiniams ištekliams ir daryti „atgrasomąjį poveikį“, juos atgrasant arba sukeliant jiems kliūčių tęsti darbą ginant viešą interesą. SLAPP dažnai naudojami kartu keliant grėsmę fiziniam saugumui – Daphnė's Caruanos Galizijos nužudymo momentu prieš ją Maltoje ir užsienyje buvo pareikšti 47 ieškiniai.

SLAPP grindžiami nacionaline teise, tačiau nuo jų gintis gali būti sudėtingiau ir brangiau, kai jie sąmoningai pareiškiami kitoje jurisdikcijoje, arba kai juos reiškiant naudojamas tuo, kad skiriasi nacionaliniai procesiniai reikalavimai ir tarptautinės privatinės teisės nuostatos. Dažnai SLAPP yra tarpvalstybinio-pobūdžio. Dėl internetinės žiniasklaidos prieinamumo įvairiose jurisdikcijose gali būti ieškoma palankesnio teisinio reglamentavimo ir trukdoma veiksmingai pasinaudoti teise kreiptis į teismą ir teismo bendradarbiavimo galimybėmis.

2021 m. Komisija pateiks **priemonę, kuria siekiama apsaugoti žurnalistus ir pilietinę visuomenę nuo SLAPP**. Rengdama šią priemonę Komisija atlieka lyginamąjį tyrimą ir suburs techninę tikslinę grupę, kad surinktų nuomos dėl teisinės pagalbos ir paramos, kuri gali būti numatyta nukentėjusiems dėl SLAPP, pobūdžio. Taip pat bus suburta nauja ekspertų grupė, kad būtų sutelkti teisininkai, žurnalistai, akademinės bendruomenės, pilietinės visuomenės ir profesinių organizacijų nariai, siekiant apjungti kompetencijas, keistis gerąja patirtimi dėl **teisinės pagalbos su SLAPP susiduriantiems žurnalistams ir**

⁵⁶ SLAPP paprastai reiškiami prieš pavienius žurnalistus, aktyvistus, žmogaus teisių gynėjus arba pilietinės visuomenės organizacijas, kurie atlieka sergėtojo funkciją. Žr. 100 NVO pasirašytą politikos dokumentą, *Ending gag lawsuits in Europe, protecting democracy and fundamental rights*.

⁵⁷ <https://www.ecpmf.eu/ending-gag-lawsuits-in-europe-protecting-democracy-and-fundamental-rights/>
⁵⁸ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/ad-hoc-literature-review-analysis-key-elements-slapp_en.pdf

⁵⁸ Europos Tarybos platforma stebi perspektyvas, susijusias su SLAPP. Žr. *Hands off press freedom: attacks on media in Europe must not become a new normal*, Europos Tarybos žurnalistikos apsaugos ir žurnalistų saugumo skatinimo platformos organizacijų-partnerių metinė ataskaita (2020 m.).

kitiems subjektams ir skleisti tokią patirtį. Atitinkami mokymai teisininkams taip pat turėtų padėti teisėjams, kaip nustatyti piktnaudžiavimo bylinėjimusi atvejus ir pasinaudoti turimomis priemonėmis su tuo kovoti⁵⁹. Atitinkami tarpvalstybiniai aspektai taip pat bus išnagrinėti iki 2022 m. atliekant reglamentų „Roma II“ ir „Briuselis Ia“ vertinimą⁶⁰.

Veiksmai:

- 2021 m. pradžioje suburti ekspertų grupę dėl SLAPP
- 2021 m. pabaigoje pateikti priemonę, kuria siekiama apsaugoti žurnalistus ir pilietinę visuomenę nuo SLAPP

3.3 Tvirtesnis bendradarbiavimas, siekiant parengti profesinius standartus ir užtikrinti jų laikymąsi

Skaidrumas ir profesinių nuostatų ir standartų laikymasis yra itin svarbūs visuomenės pasitikėjimui žiniasklaida. Dėl didėjančio komercinio ir kartais politinio spaudimo varžomas žiniasklaidos nepriklausomumas ir žurnalistų galimybės laikytis elgesio kodeksų ir profesionalumo standartų.

Nuo 2019 m. Komisija bendrai finansuoja bandomąjį projektą, susijusį su žurnalistikos tarybomis skaitmeniniame amžiuje⁶¹, kuriuo siekiama padidinti žiniasklaidos savireguliacijos įstaigų žinomumą. Vėliau Komisija skatins tvirtesnę nacionalinių žiniasklaidos tarybų, kitų savireguliacijos įstaigų, nepriklausomų žiniasklaidos reguliavimo institucijų ir žurnalistų tinklų bendradarbiavimą. Bus siekiama aiškiau nustatyti kylančias problemas ir suformuoti politikos rekomendacijas, siekiant skatinti laikytis žurnalistikos standartų ES.

Taip pat Komisija toliau remis savireguliacijos iniciatyvas, kuriomis skatinama laikytis **profesinių standartų**⁶², įskaitant redakcinės nepriklausomybės chartijas ir diskusijas dėl žurnalistams kylančių problemų. Visų pirma atitinkama parama bus teikiama skiriant dotacijas pagal programos „Kūrybiška Europa“ tarpsektorines paprogrames, skirtas naujų žiniasklaidos bendradarbiavimo partnerystei, kurias įgyvendinant bus, be kita ko, kuriami redakciniai standartai, mokomi specialistai ir keičiamasi geriausia patirtimi.

Veiksmai:

- Remti nacionalinių žiniasklaidos tarybų, kitų savireguliacijos įstaigų, nepriklausomų žiniasklaidos reguliavimo institucijų ir žurnalistų tinklų bendradarbiavimą ES lygmeniu ir iniciatyvas, kuriomis skatinama žurnalistų partnerystė ir žurnalistikos standartų laikymasis

⁵⁹ Komisijos komunikatas „Teisingumo ES užtikrinimas. 2021–2024 m. Europos teisininkų mokymų strategija“, COM(2020) 713 final.

⁶⁰ 2007 m. liepos 11 d. Reglamentas (EB) Nr. 864/2007 dėl nesutartinės prievolės taikytinos teisės („Roma II“) (OL L 199, 2007 7 31, p. 40–49) ir 2012 m. gruodžio 12 d. Reglamentas (ES) Nr. 1215/2012 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (OL L 351, 2012 12 20, p. 1–32).

⁶¹ <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/pilot-project-media-councils-digital-age-0>

⁶² Tai apima struktūrinių ir procedūrinių rodiklių, susijusių su žiniasklaidos sektoriaus patikimumu, rengimą, skatinant laikytis profesinių nuostatų ir profesinės etikos. Pavyzdžiui, Komisija bendrai finansuoja Žurnalistikos pasitikėjimo iniciatyvos įgyvendinimą, <https://jti-rsf.org/en>.

3.4 Papildomos žiniasklaidos pliuralizmo paramos priemonės

Skaidrumas žiniasklaidos nuosavybės klausimu turi lemiamą reikšmę vertinant žiniasklaidos rinkos pliuralizmą. Europos Taryba taip pat atkreipė dėmesį į skaidrumo svarbą siekiant visuomenei suteikti galimybę vertinti žiniasklaidos platinamą informaciją ir nuomones⁶³. Per viešas konsultacijas dėl šio veiksmų plano buvo plačiai pritarta nuomonei, kad žiniasklaidos priemonėms ir įmonėms reikia nustatyti aiškius įsipareigojimus paskelbti išsamią informaciją apie jų nuosavybę⁶⁴.

Peržiūrėta Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyva⁶⁵ (AŽPD) yra svarbus žingsnis, siekiant užtikrinti didelį skaidrumą Europos žiniasklaidos sektoriuje, taip paskatinant nacionalinės teisės aktuose nustatyti skaidrumo reikalavimą dėl žiniasklaidos paslaugų teikėjų nuosavybės⁶⁶. Valstybės narės turėjo Direktyvą perkelti į nacionalinę teisę iki 2020 m. rugsėjo 19 d. ir šiuo metu atliekamas jos perkėlimo vertinimas. Iš 2020 m. *teisinės valstybės principo taikymo ataskaitos* matyti, kad nors kai kuriose valstybėse narėse veikia gerai išvystytos sistemos, kad būtų užtikrintas skaidrumas dėl žiniasklaidos nuosavybės, kitose valstybėse narėse tokių sistemų nėra arba susiduriama su kliūtimis veiksmingai paviesti tokią informaciją⁶⁷.

Siekdama, kad informacija apie žiniasklaidos nuosavybę būtų geriau suprantama ir prieinama, Komisija bendrai finansuos naują **Žiniasklaidos priemonių nuosavybės observatoriją**, bandomąjį projektą, pagal kurį sukuriama viešai prieinama duomenų bazė, kurioje pateikiama atitinkama informacija apie žiniasklaidos priemones. Šį projektą Komisija ketina išplėtoti visoms valstybėms narėms. Remdamasi šio projekto rezultatais ir peržiūrėta AŽPD, Europos audiovizualinės žiniasklaidos reguliuotojų grupė galėtų parengti papildomas rekomendacijas šioje srityje.

Atsižvelgdama į didelį COVID-19 pandemijos poveikį, Komisija ragina valstybės nares **remti žiniasklaidą** taip, kad nebūtų varžomas ir būtų skatinamas žiniasklaidos nepriklausomumas, laisvė ir pliuralizmas⁶⁸. Visų pirma valstybėms narėms tenka atsakomybė užtikrinti, kad naujienų žiniasklaidos prekės ir paslaugos ir toliau būtų tokie, kuriais būtų skatinamas informacijos pliuralizmas, kartu užtikrinant konkurenciją atviroje ir veiksmingoje rinkoje. Galiojančiose valstybės pagalbos taisyklėse paaiškinta, kokiomis sąlygomis valstybės narės gali teikti valstybės pagalbą. Siekdama sudaryti palankesnes nacionalinių valdžios institucijų paramos teikimo sąlygas, Taryba paprašė, kad Komisija įvertintų valstybės pagalbos taisyklių taikymą spaudos sektoriuje. Komisija vertina, ar reikia imtis atitinkamų veiksmų⁶⁹. Be to, 2020 m. kovo 19 d. laikinoji valstybės pagalbos sistema

⁶³ Ministrų komiteto rekomendacija valstybėms narėms CM/Rec(2018) 11 dėl žiniasklaidos pliuralizmo ir žiniasklaidos priemonių nuosavybės skaidrumo.

⁶⁴ Pvz., 88 proc. respondentų pritarė nuomonei, kad visoms žiniasklaidos priemonėms ir įmonėms reikia nustatyti įsipareigojimus savo interneto svetainėje paskelbti išsamią informaciją apie jų nuosavybę.

⁶⁵ 2018 m. lapkričio 14 d. Direktyva (ES) 2018/1808, kuria, atsižvelgiant į kintančias rinkos realijas, iš dalies keičiama Direktyva 2010/13/ES dėl valstybių narių įstatymuose ir kituose teisės aktuose išdėstytų tam tikrų nuostatų, susijusių su audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikimu, derinimo (Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyva) (OL L 303, 2018 11 28, p. 69).

⁶⁶ Direktyvos (ES) 2018/1808 5 straipsnio 2 dalis.

⁶⁷ Siekiant geriau apžvelgti žiniasklaidos skaidrumo taisykles, vykdant nepriklausomą turimą dėl AŽPD įgyvendinimo bus paskelbta interaktyvi duomenų bazė, kurioje pateikiami nacionaliniai teisės aktai.

⁶⁸ Taip pat žr. COM/2020/575 *final* ir JOIN(2020) 8 *final*.

⁶⁹ Siekdama palengvinti paramos spaudai teikimą ir didinti valstybės pagalbos šiame sektoriuje skaidrumą bei nuspėjamumą, Komisija sukūrė internetinę dokumentų saugyklą

taip pat taikoma konkrečių sektorių priemonėms, pavyzdžiui, pagalba spaudos, muzikos bei garso ir vaizdo sektoriui⁷⁰.

Valstybės finansinė parama, užsakant viešuoju interesu grindžiamą reklamą, gali būti gyvybiškai svarbi, visų pirma pelno-nesiekiančios, bendruomeninės žiniasklaidos ir kitų mažiau komercinių žurnalistikos formų atvejais. Vis dėlto, jeigu nėra atitinkamų žiniasklaidos nepriklausomumo apsaugos priemonių, **valstybės reklama** gali būti naudojama siekiant netiesiogiai daryti politinį spaudimą žiniasklaidai⁷¹. Jeigu užsakant reklamą būtų taikomos skaidrios taisyklės ir sąžiningi kriterijai, rizika šioje srityje galėtų būti sumažinta. Visų pirma gali padėti viešai prieinamų sutarčių registrų, kuriuose būtų skelbiamos sudarytos sutartys ir jų pakeitimai, sukūrimas (kaip nurodyta Komisijos 2017 m. viešųjų pirkimų strategijoje⁷²).

Komisija taip pat nagrinės esamas nacionalines **žiniasklaidos įvairovės ir koncentracijos taisykles**, siekdama įvertinti, ar, ir kaip, jomis užtikrinama nuomonių įvairovė skaitmeninės žiniasklaidos rinkoje, visų pirma atsižvelgdama į didėjančią internetinių platformų vaidmenį. Ji pateiks galimus sprendimus dėl problemų šioje srityje ir toliau remis žiniasklaidos įvairovę, papildydama konkurencijos užtikrinimo priemones, taisykles dėl įsisteigimo laisvės ir peržiūrėtą AŽPD. Pastarosios priemonės leis valstybėms narėms imtis veiksmų užtikrinti deramą bendro intereso audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų pastebimumą, įgyvendinti tokius tikslus kaip žiniasklaidos pliuralizmas, žodžio laisvė ir kultūrų įvairovė.⁷³ Komisija skatins laikytis bendro požiūrio šiuo klausimu, kaip pažymėta Žiniasklaidos ir audiovizualinių veiksmų plane.

Veiksmai:

- *Įsteigti Žiniasklaidos priemonių nuosavybės observatoriją ir toliau rengti galimas rekomendacijas dėl žiniasklaidos nuosavybės skaidrumo*
- *Remti skaidraus ir sąžiningo valstybės reklamos paskirstymo priemones*
- *Pateikti tolimesnės paramos žiniasklaidos įvairovei galimybes ir skatinti Europos požiūrį į deramą bendro intereso audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų pastebimumą*

(https://ec.europa.eu/competition/sectors/media/sa_decisions_to_media.pdf), kurioje pateikiama atitinkama įgyta patirtis, ir ją reguliariai atnaujins. Skaidrumo registre taip pat skelbiama reguliariai atnaujinama informacija apie valstybių narių suteiktą valstybės pagalbą.

⁷⁰ Pagal laikiną pagalbos sistemą suteikta pagalba gali būti sumuojama su pagalba, suteikta pagal *de minimis* reglamentus (Komisijos reglamentai (ES) Nr. 1407/2013, Nr. 1408/2013, Nr. 717/2014 ir Nr. 360/2012.), kuriai netaikoma informavimo pareiga, jeigu laikomasi šių reglamentų nuostatų ir sumavimo taisyklių. 2020 m. buvo tokių atvejų, susijusių su Danija, Italija ir Liuksemburgu.

⁷¹ Iš 2020 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitos matyti, kad daugelyje valstybių narių nėra nustatytos konkrečios valstybės reklamos platinimo taisyklės, trūksta skaidrumo dėl platinimo kriterijų, skirtų sumų ir jų gavėjų. Komisija toliau nagrinės šį klausimą kitose metinėse ataskaitose.

⁷² Komisijos komunikatas „Veiksmingi viešieji pirkimai Europoje ir Europai“ (COM(2017) 572 final).

⁷³ Peržiūrėtos AŽPD 7a straipsnis ir 25 konstatuojamoji dalis. Dėl šių nuostatų 2020 m. buvo sukurtas specialus ERGA pogrupis, kad vienodai būtų suprantama jų taikymo sritis ir galimos atitinkamos priemonės, kuriomis būtų užtikrinamas deramas bendro intereso audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų pastebimumas, bei reguliavimo būdai, kuriuos gali naudoti valstybės narės.

4 KOVA SU DEZINFORMACIJA

Siekiant parengti atitinkamas politines priemones svarbus atskirti skirtingus reiškinius, kurie paprastai vadinami bendru vardu „dezinformacija“:

- **klaidinanti informacija** – tai melagingas ar klaidinantis turinys, platinamas nesiekiant padaryti žalos, tačiau kurio poveikis vis tiek gali būti žalingas, pvz., kai asmenys dalijasi melaginga informacija su draugais ir šeima to nežinodami;
- **dezinformacija** – tai melagingas ar klaidinantis turinys, kuris platinamas siekiant apgauti arba gauti ekonominės ar politinės naudos, ir kuris gali padaryti žalos visuomenei;
- **informacinės įtakos operacijos** reiškia koordinuotas nacionalinių arba užsienio subjektų pastangas daryti poveikį tikslinei auditorijai, pasinaudojant tam tikromis apgaulės priemonėmis, be kita ko, pašalinant nepriklausomus informacijos šaltinius, kartu skleidžiant dezinformaciją; taip pat
- **užsienio šalių kišimasis į informacijos erdvę**, kuris dažnai vyksta vykdant platesnio masto veiksmus, gali būti suprantamas kaip prievartiniai arba apgaulingi užsienio valstybės ar jos atstovų veiksmai, kuriais siekiama trukdyti pavienių asmenų politinės valios laisvam formavimuisi ir išraiškai⁷⁴.

Priklausomai nuo subjekto, kanalo ir poveikio dėl šių reiškinių reikalingi skirtingas politinis atsakas, laikantis pagrindinių teisių ir demokratinių standartų. Pavyzdžiui, su klaidinančia informacija, kai nesiekama apgauti, padaryti žalos visuomenei ar gauti ekonominės naudos, gali būti kovojama aktyvia komunikacija, teikiant patikimą informaciją ir didinant informuotumą apie būtinybę kritiškai vertinti turinį ir šaltinius. Siekiant kovoti su kitu reiškiniu, kai siekiama padaryti žalą, reikia tvirtesnio atsako ir mūsų pajėgumai turi būti nuolat vystomi. Šiomis aplinkybėmis ir remiantis pasiekta pažanga⁷⁵ šiame plane nurodyti tolimesni kovos su dezinformacija, užsienio kišimusi ir įtakos operacijomis veiksmai.

Taip pat svarbu sumažinti paskatas internete, kurios sudaro sąlygas tokio turinio sureikšminimui. Kovai su informacinės įtakos operacijomis ir užsienio kišimusi reikia tvirtesnio ir geriau koordinuoto atsako, naudojant kitokias priemones ir metodus⁷⁶. Šiomis aplinkybėmis Komisijos tarnybos ir EIVT bendradarbiaus su valstybėmis narėmis, pilietine visuomene ir pramonės atstovais, siekdamos pateikti aiškias bendras apibrėžtis ir metodikas kovai su skirtingomis dezinformacijos ir įtakos veiksmų kategorijomis. Europos Parlamentas įsteigė komitetą dėl užsienio šalių kišimosi į visus demokratinius procesus Europos Sąjungoje, įskaitant dezinformaciją (INGE), kuris taip pat gali padėti spręsti šią problemą. ES taip pat toliau investuos į mokslinius tyrimus šioje srityje ir stiprins savo strateginę komunikaciją bei dės daugiau pastangų didinant informuotumą.

⁷⁴ Taip pat žr. J. Pamment, „ES vaidmuo kovojant su dezinformacija. Susigrąžinti iniciatyvą“ (*The EU's role in fighting disinformation: Taking back the initiative*), *Carnegie Endowment for International Peace Working Paper*, 2020 m. liepos mėn.; susipažinti galima adresu <https://carnegieendowment.org/2020/07/15/eu-s-role-in-fighting-disinformation-taking-back-initiative-pub-82286>.

⁷⁵ ES kovos su dezinformacija apžvalgą žr. JOIN(2020) 8 final, p. 2.

⁷⁶ Pamment J., "ES vaidmuo kovojant su dezinformacija. Naujos dezinformacijos sistemos kūrimas", *Carnegie Fund for International Peace Working Paper*, 2020 m. rugsėjo mėn.; žr. <https://carnegieendowment.org/2020/07/15/eu-s-role-in-fighting-disinformation-taking-back-initiative-pub-82286>.

2018 m. jungtiniame kovos su dezinformacija veiksmų plane⁷⁷ ES, remdamasi ir EIVT Strateginės komunikacijos Rytų kaimynystės šalyse darbo grupės patirtimi kovojant su Rusijos dezinformacijos kampanija, pateikė savo požiūrį į dezinformaciją. Tada buvo imtasi konkrečių priemonių kovoti su dezinformacijos banga per COVID-19 pandemiją⁷⁸ ir siekiant sukurti saugią ir veiksmingą vakciną. ES darbas šioje srityje ir toliau bus tvirtai grindžiamas Europos vertybėmis ir principais bei juo bus visapusiškai išsaugota saviraiškos laisvė. Toliau nurodytais veiksmais didinant skaidrumą, užkertant kelią manipuliavimo metodams ir sumažinant dezinformacijos sklaidos ekonomines paskatas siekiama užkirsti kelią manipuliaciniam žalingo turinio sureikšminimui ir imtis atgrasymo priemonių, įtakos operacijų ir užsienio šalių kišimosi subjektus apkraunant išlaidomis. Jais nesiekama kištis ir jais negali būti kišamasi į asmenų teisę reikšti nuomonę arba apriboti prieigą prie teisinio turinio ar riboti procedūrinės garantijas, įskaitant galimybę pasinaudoti teisminėmis teisų gynimo priemonėmis.

Skaidresnė ir atsakingesnė skaitmeninė ekosistema, kuri leidžia įvertinti dezinformacijos kampanijos sklaidos mastą, auditoriją ir koordinavimo lygį, yra itin svarbi. ES remia svarbią žurnalistų, pilietinės visuomenės organizacijų ir mokslininkų veiklą, susijusią, be kita ko, su faktų tikrinimu, kad būtų išsaugota sveika ir įvairi informacinė erdvė.

4.1 ES ir valstybių narių kovos su dezinformacija pajėgumų stiprinimas

Įtakos operacijas internete ir realiame gyvenime gali būti pakankamai pigu vykdyti ir piktavališkai veikiantiems asmenims jos nėra itin rizikingos, tai iš dalies paaiškina jų gausėjimą⁷⁹. Užsienio subjektai informaciją gali panaudoti kaip ginklą⁸⁰. Pavyzdžiui, užsienio subjektai ir tam tikros trečiosios valstybės (visų pirma Rusija⁸¹ ir Kinija⁸²) vykdė kryptingas su COVID-19 susijusias įtakos operacijas ir dezinformacijos kampanijas ES, jos kaimynystėje ir visame pasaulyje, siekdami pakenkti demokratinėms debatams, labiau supriešinti visuomenę ir taip pat pagražinti savo įvaizdį. Kai užsienio subjektai naudoja manipuliavimo taktikas, kad suklaidentų ES piliečius siekdami sau naudoti, dėl grėsmės demokratijai reikia imtis visapusiškų, kolektyvinių priemonių. Kartu auga nacionalinių subjektų skleidžiamos dezinformacijos mastas⁸³.

⁷⁷ JOIN(2018) 36 *final*.

⁷⁸ Europos Komisijos ir vyriausiojo įgaliotinio bendras komunikatas „Kova su dezinformacija apie COVID-19. Svarbiausia – tikri faktai“, (JOIN(2020) 8 *final*).

⁷⁹ Pavyzdžiui NATO Strateginės komunikacijos kompetencijų centro ataskaita, iš kurios matyti, kad visa pramonė susiformavo manipuliavimo socialiniais tinklais pagrindu, įskaitant netikrų paskyrų, netikro dalyvavimo ir kitų priemonių, kurių galima nesunkiai rasti internete už mažą kainą, pirkimą.

⁸⁰ Žr., pavyzdžiui, „Manipuliavimas informacija – iššūkis mūsų demokratijai“, Prancūzijos Europos ir užsienio reikalų ministerija ir Gynybos ministerija.

⁸¹ www.EUvsDisinfo.eu nustatė daugiau kaip 500 Kremliaus skleidžiamos dezinformacijos dėl COVID-19 pavyzdžių savo viešai prieinamoje duomenų bazėje, kurioje yra daugiau kaip 10 000 Kremliaus skleidžiamos dezinformacijos pavyzdžių.

⁸² EIVT apraše užsienio šalių veiklą savo viešojoje analitinėje ataskaitoje, pvz.: <https://euvsdisinfo.eu/eeas-special-report-update-short-assessment-of-narratives-and-disinformation-around-the-covid19-pandemic-updated-23-april-18-may/>

⁸³ J. Pamment, „ES vaidmuo kovojant su dezinformacija. Susigrąžinti iniciatyvą“, *Carnegie Endowment for International Peace Working Paper*, 2020 m. liepos mėn.; susipažinti galima adresu <https://carnegieendowment.org/2020/07/15/eu-s-role-in-fighting-disinformation-taking-back-initiative-pub-82286>.

Tam, kad atsakas į atskirai skleidžiamą ar platesnio masto įtakos operacijos ar užsienio subjekto kišimosi dalimi esančią dezinformaciją būtų veiksmingas, būtina visapusiškai suprasti problemas. Dezinformacija, kai skleidžiamas visiškai melagingas turinys, yra tik viena iš naudojamų technikų, taip pat naudojamos **informacijos iškraipymo, auditorijos klaidinimo ir manipuliatyvios taktikos** priemonės, pavyzdžiui netikri profiliai ir netikras aktyvumas, siekiant dirbtinai sureikšminti naratyvą konkrečiais politiniais klausimais ir pasinaudoti esamu visuomenės susiskaldymu.

Atsižvelgiant į naują padėtį dėl grėsmių, reikia dar **tvirtesnio bendradarbiavimo** ES viduje, su atitinkamais suinteresuotaisiais pilietinės visuomenės subjektais, akademinės bendruomenės ir privataus sektoriaus atstovais, taip pat su tarptautiniais partneriais. Tik sutelkusi turimą patirtį apie hibridines grėsmes⁸⁴ įvairiuose sektoriuose (pvz., dezinformaciją, kibernetines operacijas ir kišimąsi į rinkimus) ES gali visapusiškai suprasti grėsmių padėtį, kad galėtų veiksmingai kovoti su dezinformacija ir įtakos operacijomis. ES saugumo sąjungos strategijoje⁸⁵ ypatingas dėmesys skiriamas sistemingam hibridinių grėsmių klausimų įtraukimui į politikos formavimą, siekiant sumažinti padidėjusią riziką dėl valstybinių ir nevalstybinių subjektų rengiamų hibridinių išpuolių, derinant įvairius kibernetinius išpuolius, darant žalą ypatingos svarbos infrastruktūrai, vykdant dezinformacijos kampanijas ir radikalizuojant politinį naratyvą.

Komisija ir vyriausiasis įgaliotinis **stiprins bendradarbiavimo struktūrą** šioje srityje ES viduje ir su tarptautiniais partneriais. Skubaus perspėjimo sistemos įstaigos toliau bendradarbiaus su tokiais tarptautiniais partneriais kaip NATO, G7, tačiau taip pat, esant reikalui, bus įvertintos galimybės pradėti bendradarbiauti su kitomis svarbiomis organizacijoms, pavyzdžiui ES Kibernetinio saugumo agentūra (ENISA), Europos skaitmeninės žiniasklaidos observatorija (EDMO)⁸⁶ ir Europolu.

Ne tik skubaus perspėjimo sistema, bet ir Europos bendradarbiavimo rinkimų klausimais tinklas deda pastangas, kad būtų parengtos veiksmingos kovos su dezinformacija, kai ji yra dalis platesnio masto hibridinės grėsmės, priemonės, kai remia valstybių narių tarpusavio bendradarbiavimą ir sudaro palankesnes bendradarbiavimo su tokiais tarptautiniais subjektais kaip Europos Taryba ir ESBO Demokratinių institucijų ir žmogaus teisių biuru sąlygas, laikydamasis visapusiško požiūrio į laisvus ir sąžiningus rinkimus Europoje. Nuolatinis bendradarbiavimas ir dalyvavimas atitinkamų struktūrų, dirbančių dezinformacijos klausimu, bendruose posėdžiuose leis geriausiai panaudoti jų didelę patirtį rengiant daugiadalykes kovos su dezinformacija priemones.

ES institucijos užtikrins, kad jų **vidinis koordinavimas** dezinformacijos klausimu būtų sustiprintas, nustatant aiškias veiksmų taisykles greitai sutelkti žinias ir išteklius, reaguojant į konkrečias situacijas, pavyzdžiui prieš Europos Parlamento rinkimus. Bus remiamasi požiūriu, kurio laikytasi dėl COVID-19, kai buvo sukurta tvirtesnio bendradarbiavimo sistema sudėtingesnėms problemoms spręsti. Valstybės narės raginamos daugiau investuoti į

⁸⁴ Iki šiol visapusiško informuotumo apie padėtį dėl hibridinių grėsmių ES formavimo procesui vadovavo INT-CEN ir jo hibridinių grėsmių analizės ir informavimo centras.

⁸⁵ COM/2020/605 *final*.

⁸⁶ EDMO įkurta 2020 m. spalio mėn. Jis grindžiamas nepriklausomos daugiadalykės mokslininkų, faktų tikrintojų ir kitų atitinkamų suinteresuotųjų subjektų, kurie siekia prisidėti prie didesnio atsparumo ir geresnio dezinformacijos supratimo, bendruomenės darbu. Be to, bendradarbiavimas tarp GPS ir Europos bendradarbiavimo rinkimų klausimais tinklo bus sustiprintas, kad būtų galima geriau išnaudoti šių dviejų tinklų didelę patirtį.

atitinkamus tinklus ir užtikrinti (taip pat ir nacionaliniu lygmeniu) tinkamą savo atstovų koordinavimą įvairiose forumuose, kad būtų užtikrintas veiksmingas bendradarbiavimas ir imtasi nuoseklių, visapusiškų priemonių.

ES nuolat gerina savo gebėjimus atskleisti užsienio subjektų naudojamus informacinės įtakos metodus ir yra nurodžiusi dėl kaltus subjektus. Vis dėlto, atsižvelgdama į nuolat besikeičiančią grėsmių padėtį, ES turi sistemingiau naudotis visomis turimomis kovos su **užsienio šalių kišimusi ir įtakos operacijomis** priemonėmis ir toliau jas vystyti, įskaitant **vykdytojų apkrovimą išlaidomis**⁸⁷, visapusiškai laikantis pagrindinių teisių ir laisvių. Tą galima padaryti pradedant nuo viešo paprastai naudojamų metodų įvardijimo (kad jų naudojimas taptų neveiksmingas) ir baigiant bausmių taikymu pakartotinių pažeidimų atveju. Priemonių rinkinys turi būti toliau vystomas. Komisija ir Sąjungos vyriausiasis įgaliotinis ir Komisijos pirmininko pavaduotojas išnagrinės koncepcinius ir teisinius aspektus dėl atitinkamų priemonių sukūrimo, siekiant sąveikos su bendro ES diplomatinio atsako į kibernetinę kenkimo veiklą sistema („kibernetinės diplomatijos priemonių rinkinys“)⁸⁸.

ES toliau remis **atsparumo trečiosiose šalyse** didinimo pastangas, siekdama visuomenei ir demokratinėms vyriausybėms suteikti priemones kovoti su dezinformacijos iš išorės grėsmėmis ir didinti informuotumą apie Europos vertybes ir ES-remiamus projektus, visų pirma Europos kaimynystės ir plėtros regione. Be kita ko, bus dedamos pastangos, siekiant veiksmingiau informuoti apie Sąjungos politikos kryptis ir vertybes, gerinama žiniasklaidos aplinka, įskaitant paramą siekiant didesnės žiniasklaidos laisvės ir pliuralizmo, ir didinant informuotumą bei stiprinant atsparumą dezinformacijai ir įtakos operacijoms.

Veiksmai:

- Sukurti ES kovos su užsienio kišimusi ir įtakos operacijomis priemonių rinkinį, įskaitant naujas priemones, kurios sudarytų sąlygas išlaidomis apkrauti kaltininkus, taip pat stiprinti EIVT strateginės komunikacijos veiklą ir darbo grupes
- Nustatyti naujas taisykles, kad būtų stiprinamos esamos kovos su dezinformacija tiek ES, tiek tarptautiniu lygmeniu bendradarbiavimo struktūros
- Sukurti bendrą sisteminių užsienio kišimosi įrodymų rinkimo sistemą ir metodiką ir užmegzti struktūrinį dialogą su pilietine visuomene, privataus sektoriaus subjektais ir kitomis atitinkamomis suinteresuotosiomis šalimis, kad grėsmės padėtis būtų nuolat peržiūrima
- Padidinti paramą nacionalinių valdžios institucijų, nepriklausomos žiniasklaidos ir pilietinės visuomenės trečiosiose šalyse pajėgumams didinti, kad būtų nustatyta dezinformacija ir užsienio įtakos operacijos bei su tuo kovojama

⁸⁷ 74 proc. viešų konsultacijų respondentų pritarė, kad organizuotas dezinformacijos kampanijas vykdančioms valstybėms būtų užkrautos išlaidos. Pilietinės visuomenės organizacijos pažymėjo, kad būtina labiau įtikinamai ir dažniau grasinti tikslinėmis sankcijomis, taip didinant užsienio kišimosi veiksmų kaštus ir atgrasant nuo kišimosi.

⁸⁸ <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/06/19/cyber-diplomacy-toolbox>.

4.2 Didesni įsipareigojimai ir daugiau atsakomybės interneto platformoms

Išaugo informacijos, kuria keičiamasi socialinių tinklų platformose, svarba naujienu įsisavinimui ir politinei diskusijai. Vis dėlto interneto platformas gali naudoti piktavališki operatoriai, kad išplatintų ir sureikšmintų melagingą ir klaidinantį turinį, ir jos buvo kritikuojamos dėl nepakankamo skaidrumo naudojant algoritmus, pagal kuriuos platinamas turinys internete ir orientuojamasi į naudotojus pagal didelį kiekį asmens duomenų, surinktų remiantis veikla internete.

Tokiomis sistemomis kaip reitingavimo ir rekomendavimo algoritmai, kurie leidžia piliečiams lengviau prieiti prie atitinkamos informacijos, taip pat gali būti manipuluojama, visų pirma taikant koordinuotus ir apgaulingus veiksmus, kad interneto platformose būtų lengviau plačiai išplatinta dezinformacija. Tinkamas platformoje atliekamas patikrinimas ir prasmingas skaidrumas naudotojų ir mokslininkų atžvilgiu gali padėti geriau suprasti tokias grėsmes ir su jomis kovoti.

Šios ir kitos su dezinformacija susijusios problemos buvo nustatytos neseniai atliktame Kovos su dezinformacija praktikos kodekso⁸⁹ vertinime (prie kurio platformos ir kiti suinteresuotieji subjektai prisijungė savanoriškai). Komisijos nuomone veiksmingesnei kovai su dezinformacija reikalingi griežtesni aiškiais įsipareigojimais grindžiami metodai su sąlyga, kad veiks tinkami priežiūros mechanizmai.

Atsižvelgiant į naujas rizikos formas, Skaitmeninių paslaugų akte (SPA) bus siūloma horizontali interneto erdvės reguliavimo priežiūros, atskaitomybės ir skaidrumo sistema. Jame bus pasiūlytos taisyklės geresnei atskaitomybei dėl platformose atliekamo turinio moderavimo metodų, reklamos ir algoritmų procesų užtikrinti. Itin didelės platformos bus įpareigosios įvertinti jų sistemų keliamą riziką – ne tik dėl neteisėto turinio ir produktų, bet taip pat sisteminės grėsmės viešųjų interesų apsaugai ir pagrindinėms teisėms, visuomenės sveikatai ir saugumui. Šiomis aplinkybėmis itin didelės platformos turės sukurti tinkamus rizikos valdymo įrankius ir imtis priemonių apsaugoti savo paslaugų vientisumą nuo manipuliatyvių metodų naudojimo. SPA suteiks naudotojams prasmingas galimybes ginčyti platformų sprendimus pašalinti arba pažymėti turinį.

SPA taip pat nustatys **bendro reguliavimo ribą**⁹⁰ dėl priemonių, kuri bus įtraukta į peržiūrėtą ir sugriežtintą *Kovos su dezinformacija praktikos kodeksą*. Remdamasi šiuo bendru reguliavimu grindžiamu požiūriu Komisija, imdamasi tikslinių veiksmų, kuriais sprendžiamos šios su dezinformacija susijusios problemos, nukreips pastangas į tris sritis:

- Komisija, kaip viena iš teisėkūros institucijų pradės diskusijas dėl SPA, kartu pateikdama **rekomendacijas**, kuriose bus nurodyta, kokių papildomų priemonių platformos ir kiti atitinkami suinteresuotieji subjektai turėtų imtis, kad būtų ištaisyti trūkumai, nustatyti vertinant Kovos su dezinformacija praktikos kodeksą. Atsižvelgdama į problemų delikatumą Komisija laikysis **įvairių suinteresuotųjų subjektų dalyvavimu grindžiamo požiūrio**, į diskusijas įtraukdama ne tik platformas, bet taip pat kitus suinteresuotuosius subjektus, pavyzdžiui, reklamos užsakovus, žiniasklaidą, pilietinę visuomenę, faktų tikrintojus ir akademinę bendruomenę;

⁸⁹ SWD(2020) 180 final.

⁹⁰ Daug respondentų pritaria sprendimui tęsti darbą, susijusį su „Kovos su dezinformacija praktikos kodeksu“, ir kartu imtis tam tikros formos reguliavimo. Tokiam požiūriui visų pirma pritaria reguliuotojai, pilietinės visuomenės organizacijos ir akademinė bendruomenė.

- vėliau Komisija paragins pasirašančias šalis ir atitinkamų suinteresuotųjų subjektų grupes, be kita ko, bendradarbiaujant su ERGA, **griežtinti Praktikos kodeksą** laikantis rekomendacijų;
- Komisija taip pat sukurs **tvirtesnę sugriežtinto Praktikos kodekso periodinės stebėsenos sistemą**. Ši sistema bus grindžiama vykdant dezinformacijos dėl COVID-19 stebėseną įgyta patirtimi⁹¹.

Be to, laikantis Europos duomenų apsaugos valdybos 2020 m. rugsėjo mėn. rekomendacijų⁹², reikia užtikrinti griežtesnį **Bendrojo duomenų apsaugos reglamento (BDAR)**⁹³ vykdymą interneto platformų ir kitų subjektų, darančių įtaką dezinformacijos sklaidai, atžvilgiu.

Remiantis Komisijos pateiktomis rekomendacijomis griežtesniu Praktikos kodeksu bus siekiama šių tikslų:

- **stebėti dezinformacijos poveikį ir platformų politikos veiksmingumą**, remiantis nauja metodologine sistema, kurioje numatyti pagrindiniai veiklos rezultatų rodikliai (PVRR). Šiomis aplinkybėmis informacija apie platformų politiką ir prieigą prie atitinkamų duomenų turi būti suteikta laiku, kad būtų sudarytos sąlygos, be kita ko, vertinti pažangą pagal PVRR;
- **užtikrinti tinkamą patikimos viešojo intereso informacijos matomumą**⁹⁴ ir **išlaikyti nuomonių pliuralizmą**: kuriant rekomendavimo ir turinio reitingavimo sistemų atskaitomybės standartus (bendrai nustatant kriterijus) ir suteikiant naudotojams prieigą prie šaltinių patikimumo rodiklių;
- **sumažinti su remiamu turiniu susijusios dezinformacijos monetizavimą**: bendradarbiaujant su reklamos užsakovais riboti melagingą arba klaidinančiu klausimu grindžiamą reklamą interneto platformose ar trečiųjų šalių interneto svetainėse, taip pat riboti reklamos pateikimą interneto svetainėse, kuriose pateikiama dezinformacija⁹⁵;
- didinti faktų tikrinimo mastą **sukuriant skaidrius atviro ir nediskriminacinio faktų tikrintojų ir platformų bendradarbiavimo standartus ir procedūras** ir skatinti bendradarbiavimą⁹⁶;
- nustačius atitinkamas **dezinformacijos kampanijų dirbtinio sureikšminimo ribojimo** priemones didinti interneto platformų teikiamų paslaugų vientisumą;
- sukūrus sistemą pagal taikomus teisės aktų reikalavimus, į kūrimo procesą įtraukiant visus atitinkamus suinteresuotuosius subjektus (nepriklausomus politinės įtakos

⁹¹ JOIN(2020) 8 *final*.

⁹² https://edpb.europa.eu/our-work-tools/public-consultations-art-704/2020/guidelines-082020-targeting-social-media-users_en.

⁹³ 2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (OL L 119, 2016 5 4, p. 1).

⁹⁴ Per COVID-19 krizę internetinės platformos skatino tikslią ir patikimą PSO, nacionalinių sveikatos institucijų ir nepriklausomų žiniasklaidos priemonių teikiamą informaciją apie COVID-19. Jos įdiegė naujus įrankius, pavyzdžiui, informacijos skydelius, korteles, išskylančiuosius langus, žemėlapius ir raginimus, kurie naudotojus tiesiogiai nukreipia į patikimus patikimus informacijos šaltinius įvairiomis kalbomis. Vis dėlto svarbu, kad piliečiai visada galėtų turėti prieigą prie įvairių šaltinių.

⁹⁵ Pagal Pasaulinį dezinformacijos indeksą neseniai įvertinta, kad išlaidos interneto reklamai dezinformacijos domenuose siekė 235 mln. USD per metus. <https://disinformationindex.org/>

⁹⁶ Faktų tikrintojai, kaip ir žiniasklaida bei kiti reikšmingi subjektai, atlieka konkrečią funkciją kuriant patikimumo rodiklius ir analizuojant reklaminius pranešimus.

požiūriu), užtikrinti **veiksmingą informacijos atskleidimą mokslinių tyrimų dezinformacijos srityje tikslais**. Europos skaitmeninės žiniasklaidos observatorija (EDMO) gali padėti sukurti tokią sistemą. Komisija pažymi, kad pagal BDAR *a priori* ir visuotinai platformoms nėra uždrausta dalintis asmens duomenimis su mokslininkais⁹⁷.

Veiksmai:

- *Pateikti rekomendacijas dėl Kovos su dezinformacija praktikos kodekso griežtinimo (2021 m. pavasaris)*
- *Sutelkti Praktikos kodeksą pasirašiusius subjektus ir atitinkamų suinteresuotųjų subjektų grupes, kad pagal rekomendacijas būtų sugriežtintas kodeksas*
- *Nustatyti nuolatinę kodekso stebėsenos sistemą*

4.3 Suteikti piliečiams daugiau galių priimti pagrįstus sprendimus

Kiekvieno vaidmuo svarbus kovojant su dezinformacija ir klaidinančia informacija. Gebėjimas naudotis žiniasklaidos priemonėmis, įskaitant kritinį mąstymą, yra veiksmingas gebėjimas, padedantis bet kokio amžiaus piliečiams orientuotis tarp naujienų, atpažinti įvairias žiniasklaidos rūšis ir jų darbo metodus, kritiškai vertinti socialinius tinklus ir priimti pagrįstus sprendimus⁹⁸. Gebėjimo naudotis žiniasklaidos priemonėmis įgūdžiai padeda piliečiams patikrinti informaciją prieš ją pasidalijant, suprasti jos kilmę, jos gavimo priežastis ir įvertinti jos patikimumą. Skaitmeninis raštingumas leidžia žmonėms išmintingai, saugiai ir nepažeidžiant etikos normų įsitraukti į interneto aplinką.

Kova su dezinformacija ir neapykantą kurstančios kalbos naudojimu per švietimą ir mokymą bei atvirų politinių diskusijų skatinimą yra itin svarbi siekiant veiksmingo dalyvavimo visuomenėje ir demokratiniuose procesuose ir tai yra svarbus Skaitmeninio švietimo veiksmų plano prioritetas⁹⁹. Daugiau kaip 40 proc. jaunuolių mano, kad mokykloje nėra pakankamai mokoma kritinio mąstymo, žiniasklaidos ir demokratijos klausimais. Todėl itin svarbu skatinti pilietiškumo ugdymą, siekiant užtikrinti, kad jaunuoliai būtų įgiję socialinius ir pilietinius įgūdžius, kad galėtų būti plačių pažiūrų, mąstyti kritiškai ir aktyviai dalyvauti mūsų įvairialypių visuomenių gyvenime. Atsižvelgiant į tai, akademinės laisvės aukštojo mokslo institucijose užtikrinimas taip pat yra esminis visų ES lygmeniu formuojamos aukštojo mokslo politikos priemonių elementas.

Komisija dės daugiau pastangų, kad įvairiais požiūriais būtų **pagerinti gebėjimai naudotis žiniasklaidos priemonėmis**, ir toliau remt nacionalines gebėjimo naudotis žiniasklaidos priemonėmis kampanijas, bendradarbiaudama su Europos skaitmeninės žiniasklaidos observatorija ir Gebėjimo naudotis žiniasklaidos priemonėmis ekspertų grupe. Pagal peržiūrėtą Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyvą reikalaujama, kad valstybės

⁹⁷ Šiuo klausimu taip pat žr. „Duomenų apsauga kaip daugiau galių suteikimo piliečiams ir ES požiūrio į perėjimą prie skaitmeninių technologijų pagrindas – dveji metai taikant Bendrąjį duomenų apsaugos reglamentą“, SWD/2020/115 *final*, p. 27.

⁹⁸ Taip pat 2021 m. planuojamas teikti pasiūlymas dėl naujos Europos skaitmeninės tapatybės įdiegimo leis lengviau atlikti užduotis ir gauti internetinių paslaugų visoje Europoje bei užtikrinti, kad žmonės galėtų geriau kontroliuoti, kokiais duomenimis jie dalijasi ir kaip jie naudojami, ir dėl to būti ramūs.

⁹⁹ COM(2020) 624 *final*.

narės skatintų gebėjimo naudotis žiniasklaidos priemonėmis įgūdžių lavinimą. Pagal ją taip pat nustatoma pareiga dalijimosi vaizdo medžiaga platformomis įdiegti veiksmingus gebėjimo naudotis žiniasklaidos priemonėmis įrankius ir didinti naudotojų informuotumą. Šie aspektai išsamiau išdėstomi Žiniasklaidos ir audiovizualinių veiksmų plane, pagal kurį piliečiai turėtų įgyti reikiamus įgūdžius, kad aiškiai suprastų mechanizmus, kuriais nustatoma naudotojų bendravimo internete tvarka, be kita ko, ir gebėjimo naudotis žiniasklaidos priemonėmis priemonių rinkinyje bei rekomendacijose valstybėms narėms.

Komisija remia gebėjimo naudotis žiniasklaidos priemonėmis ugdymo projektus pagal naują programą „Kūrybiška Europa“ tarpsektorinę paprogramę. Gebėjimo naudotis žiniasklaidos priemonėmis ugdymo projektai taip pat bus remiami pagal įvairias kitas programas, į jas įtraukiant jaunuolius ir mokyklas (pvz., pagal programą „Erasmus+“ ir Europos solidarumo korpuso programą). 2021 m. iniciatyvos „eTwinning“ (kuri padeda mokykloms, mokytojams ir mokiniams visoje ES bendradarbiauti pasitelkiant naujas technologijas) prioritetinė tema bus „gebėjimas naudotis žiniasklaidos priemonėmis ir dezinformacija“. EDMO ir jos koordinuojama daugiadalykė bendruomenė teiks pagalbą įgyvendinant nacionalines gebėjimo naudotis žiniasklaidos priemonėmis ugdymo kampanijas, kuriomis siekiama gerinti piliečių, įskaitant papildomų poreikių turinčius piliečius, gebėjimus vertinti internete pateikiamos informacijos kokybę ir teisingumą. Padedama jos nacionalinių centrų EDMO nustatys konkrečias spręstinas problemas. Komisija taip pat dės papildomas pastangas per kitą Europos gebėjimo naudotis žiniasklaidos priemonėmis savaitę. Ji taip pat tvirtai bendradarbiaus su tokiais tarptautinėmis organizacijomis kaip UNESCO.

Be to, Komisija rengs **bendras gaires mokytojams ir švietimo darbuotojams**, siekiant pagerinti skaitmeninį raštingumą ir kovoti su dezinformacija pasitelkiant švietimą ir mokymą, kaip nurodyta Skaitmeninio švietimo veiksmų plane. Atsižvelgdama į šias aplinkybes, ji bendradarbiaus su įvairiais suinteresuotaisiais subjektais, įskaitant pilietinę visuomenę, Europos technologijų bendroves bei operatorius, transliuotojus, žurnalistus, Žiniasklaidos raštingumo ekspertų grupę, EDMO, nacionalines valdžios institucijas, tėvus, moksleivius ir jaunimą. Rekomendacijos bus suderintos su naujomis iniciatyvomis, kuriomis siekiama sukurti naujus kovos su dezinformacija būdus, pavyzdžiui programuotojų maratonu *EUvsDisinfo*.

Komisija remia **žurnalistų dalyvavimą** gebėjimo naudotis žiniasklaidos priemonėmis ugdymo veiklose, visų pirma įgyvendinant „Atgal į mokyklą“ (angl. „Back to School“) iniciatyvas, kurios jiems suteikia galimybę diskutuoti su moksleiviais apie jų darbą ir žiniasklaidos vaidmenį.

Parama **pilietinei visuomenei** (įskaitant finansavimą) bus esminis kovos su dezinformacija priemonių elementas. Komisija remia iniciatyvas, kuriomis siekiama padėti pilietinės visuomenės veikėjams dalyvauti viešose diskusijose. Ji taip pat padės stiprinti visos pilietinės visuomenės bendradarbiavimą Europos lygmeniu. Šios priemonės gali būti remiamos pagal kelias naujo finansinio laikotarpio programas¹⁰⁰, visų pirma pagal pasiūlytą 2021–2027 m. laikotarpio Teisių ir vertybių programą¹⁰¹.

Veiksmai:

¹⁰⁰ Įskaitant pagal pasiūlymus dėl programos „Erasmus+“, Europos solidarumo korpuso programos ir Žiniasklaidos programos.

¹⁰¹ COM (2018) 383 *final*, 2018 6 7.

- *Pagal įvairias ES programas remti naujus novatoriškus visų pirma pilietinės visuomenės organizacijų ir aukštojo mokslo institucijų projektus, kai dalyvauja žurnalistai, skirtus kovoti su dezinformacija.*
- *Didinti paramą ir finansavimą, be kita ko, pilietinės visuomenės organizacijų iniciatyvoms ir jų įvairinimui, siekiant ES ir už jos ribų ugdyti gebėjimus naudotis žiniasklaidos priemonėmis ir padėti piliečiams atpažinti dezinformaciją.*

5 IŠVADA

2019 m. pirmininkė U. von der Leyen paragino duoti naują postūmį Europos demokratijai, suteikiant daugiau įtakos europiečiams ir visai Europai, siekiant puoselėti, stiprinti ir saugoti mūsų demokratiją.

Europos demokratijos veiksmų planas, kartu su naujuoju Europos teisinės valstybės mechanizmu, nauja Strategija, skirta stiprinti Pagrindinių teisių chartijos taikymą¹⁰², taip pat priemonių paketu, priimtu siekiant skatinti ir saugoti lygybę visoje ES, bus pagrindinė postūmio Europos demokratijai varomoji jėga, siekiant kovoti su problemomis ir pasinaudoti skaitmeninio amžiaus galimybėmis. Įsipareigojimas skatinti demokratiją taip pat įtvirtintas ES išorės veiksmų srityje ir pagrindinėje jos darbo su narystės siekiančiomis ir kaimyninėmis šalimis srityje.

Palaipsniui priimant veiksmų plane pasiūlytą priemonių rinkinį bus užtikrinta, kad Europa turėtų tvirtesnę demokratinę pagrindą kovoti su mums kylančiomis beprecedentėmis ekonomikos, klimato ir sveikatos krizių sukeltomis problemomis, visapusiškai laikydamosi mūsų bendrų principų ir vertybių. 2023 m., likus metams iki Europos Parlamento rinkimų, Komisija peržiūrės, kaip įgyvendinamas veiksmų planas, ir pateiks pastabas dėl tolimesnių būtinų veiksmų.

Komisija tikisi, kad Europos Parlamentas ir Taryba, taip pat daug ne tik valdžios institucijų, bet ir kitų nacionalinių viešojo ir privataus sektoriaus subjektų, kurie bus labai svarbūs siekiant užtikrinti mūsų demokratijos atsparumą, toliau aktyviai veiks šioje srityje.

¹⁰² KOM(2020) 711.